

ברירה: עלייתה ושקיעתה של תנועת מחאה אמריקנית בשנות ה-70¹

מרדכי בר-און*

במהלך שנת 1973 העלו כמה מוותיקיה של תנועת הסטודנטים היהודיים בארצות הברית רעיון: להקים ארגון חדש, שיקיף את כל קבוצות המחאה שהיו פעילות בשולי הקהילה היהודית מאז מלחמת ששת הימים. כך, האמינו, יוכלו להיאבק ביתר-יעילות למען רפורמות עמוקות בחיי הקהילה ועל זכותם להשמיע ביקורת ודעות חריגות בנושאים שונים שעסיקו את יהודי ארצות הברית באותם ימים. אולם, רק לאחר הזעזוע שפקד רבים מביניהם במלחמת יום הכיפורים, קרם הרעיון עור וגידים. באביב 1974 התכנסה ועידת היסוד של התנועה החדשה ונטלה לעצמה את השם העברי "ברירה" ("Breira"). השם התייחס לסיסמא שרווחה בקרב הישראלים מאז מלחמת העצמאות וביטאה את ההשקפה שמלחמותיה של ישראל הן "מלחמות אין-ברירה". המארגנים טענו ש"גם אם עדיין אין לישראל ברירה אלא להמשיך ולעמוד במאבק המזוין המתמשך, התעלמות מקיומם של פתרונות אחרים חותרת תחת אושיות הרעיון הציוני ומאיימת להמשיך את הסטטוס קוו גם בעתיד [...] המייסדים והחברים מאמינים בכנות שניתן למצוא חלופה למעגל הדמים והאלימות בין ישראל לערבים".²

בחירתו של השם אומרת דרשני. כבר מראשית דרכו הצהיר הארגון שמטרותיו ותחום עיסוקו כוללים לא רק בעיות הקשורות בסכסוך הישראלי-ערבי, אלא גם ביחסי ישראל עם הגולה ואף בבעיות פנימיות של חיי הקהילה היהודית בארצות הברית. עם זאת, למן ההתחלה היה ברור שהסכסוך הישראלי-ערבי עומד במרכז תשומת לבם של המייסדים, וכזה היה גם הדימוי שהלך ונוצר בציבור לגבי התנועה החדשה. מתוקף היותם אזרחים אמריקניים, עיקר מבוקשם של חבריה היה להשפיע "על יהודים אמריקנים המחויבים לקיומה של מדינה יהודית חזקה, לעודד את ישראל לעשות יותר משעשתה עד כה כדי ליזום שיחות שלום". לדברי מייסדי הארגון, בחירת השם רימזה על "חשיבותה של ישראל ושל השפה העברית" בעולמם. אלא, שהסברים אלה לא עזרו לארגון להתחמק מהדימוי שדבק בו בעיני רבים, כארגון המיועד בראש ובראשונה לערער על מדיניות החוץ והביטחון של ישראל, ועל אחדותה של הקהילה היהודית בארצות הברית בנאמנותה הבלתי-מסויגת בישראל ובממשלותיה.³ הופעתה של "ברירה" בנוף הציבורי עוררה ברחבי ארצות הברית סערה לא מבוטלת. סערה זו הגיעה לשיאה בשנת 1977, ערב חילופי השלטון בישראל. ארגון "ברירה" היה קצר-ימים ונעלם מן הפרהסיה היהודית לאחר שלוש שנות פעילות בלבד.

* מרדכי בר-און הוא חוקר בכיר במכון בן-צבי.

בראשית שנות ה-80, התפתחו בשמאל היהודי ארגונים חדשים אשר פנו לאותן קבוצות בקהילה שהמשיכו למתוח ביקורת על מדיניותה של ישראל ועל היבטים שונים בחיי הציבור היהודי.

מטרתו של חיבור זה היא לספר את סיפורה של "ברירה", להסביר את שורשי התהוותה ואת הגורמים להקמתה וכן להבין מה הביא להתמוטטותה המהירה ולהחלפתה בארגונים בעלי אופי אידיאולוגי וארגוני שונה.

השמאל, השחורים וצעירים יהודיים

בשנת 1967 התחולל מהפך עמוק בחייהם של צעירים יהודים רבים ברחבי התפוצות, ובמיוחד בארצות הברית. למהפך זה היו שני גורמים מרכזיים: הקרע שנבע בין פעילים יהודים ותנועות השמאל, שהלכו והקצינו וגילו פנים אנטישמיות – או למצער אנטי-ישראליות – מחד גיסא, ומלחמת ששת הימים, שדחפה צעירים יהודים רבים להזדהות עם מדינת ישראל ולזהות עצמם ביתר להיטות כיהודים, מאידך גיסא. לתנועת המחאה שהתפתחה בארצות הברית בשנות ה-60 היו שני נתיבים עיקריים, שנשזרו זה בזה. נתיב פוליטי, שהתמקד בסוף העשור במאבק נגד המלחמה בווייטנאם ומצא את ביטויו האידיאולוגי הבולט במה שנקרא "השמאל החדש", ונתיב תרבותי – שדחף צעירים רבים למרוד באורחות-החיים של הבורגנות האמריקנית ולאמץ אורחות-חיים של פריקת עול, עיסוק במוזיקת הפופ והרוק, פיתוח אסתטיקה פסיכודלית ואף צריכת סמים למיניהם. נתיב זה נודע בשם "תרבות הנגד" (The Counter Culture) או "דור הפרחים" (The Flower Generation)⁴, והגיע לשיאו בכינוס ההמונים המפורסם, שהתכנס בקיץ 1969 בעיירה וודסטוק שבמדינת ניו יורק. על רקע המאבק נגד המלחמה בווייטנאם שהיה בעיצומו, היה לאירוע מלכתחילה גם ממד פוליטי. המארגנים כינו את האירוע: "3 Days of peace and music for people who stand for peace, understanding and love"; ואחד משיאיו היה הופעתה של הזמרת ג'ון באאז בשיר שהפך להמנון התנועה – "We shall overcome". אולם הממד של "תרבות הנגד" בלט הרבה יותר.⁵

כמו באירופה של המאה ה-19 וה-20, בלטו צעירים יהודים רבים בחוגים ובארגונים השונים ששיקפו את המחאה החברתית, המדינית, התרבותית והמוסרית בחברה האמריקנית של שנות ה-60.⁶ כמה מהדמויות הבולטות של "התנועה" נגד המלחמה בווייטנאם ושל "הרדיקלים הצעירים", כמו גם של חוגי "תרבות הנגד" – היו יהודים: ג'רי רובין, איבי הופמן, אלן גינצברג, ג'ק קרוארק היו רק אחדים מבין הפעילים, הסופרים, המשוררים, המוזיקאים והציירים היהודים שחוללו את מהפכת "ילדי הפרחים" ושהנהיגו את המאבק נגד המלחמה במחצית שנות ה-60. בעיני הצעירים שחוללו את ה"תנועה" המהפך הנדרש לא היה עניין של סגנון בלבד. הם דחו מכול-וכול את אורחות-החיים של המעמד הבינוני שאליו השתייכו רבים מהוריהם, וחיפשו חלופות למערכות השלטון והחוקים שביצרו את הסטטוס-קוו החברתי והמוסרי שאותו ביקשו להרוס.⁷ אלא שבסוף העשור הלכה "התנועה" והקצינה, ורבים מבין הפעילים היהודים נרתעו. המנהיגים דיברו במונחים של מהפכה ממש ולא נרתעו מלעבור על החוק ולהיאסר, ומקצתם אף נטו לשימוש באלימות. השלטון הגיב

אף הוא בצעדים חריפים ובאלימות.⁸ העימות האלים שהתרחש בין המשמר-הלאומי לסטודנטים באוניברסיטת קנט-סטייט (Kent State University), שארבעה סטודנטים נהרגו במהלכו, חולל גל נרחב של מחאה מוגברת ברחבי ארצות הברית. אולם, אפילו ג'רי רובין עצמו מודה שאחרי יוני 1970 "אלפי אנשים צעירים החליטו לסגת מעימותים נוספים עם הממשלה. [...] התנועה נידונה לכליה לאחר קנט-סטייט."⁹

לצד צעירים רבים שנעשו אדישים לחלוטין ליהדותם, פעילים יהודים לא-מעטים לא ויתרו על זהותם כיהודים גם בעיצומה של פעילותם במאבקים הכלליים. הם נשארו קשורים בטבורם לקהילה גם כאשר מרדו בארגוניה ובתרבות ששלטה בהם, משום שבארצות הברית לא היתה משמעות לזהותם כיהודים, ללא חיבור כלשהו אל הקהילה. צעירים יהודים שלא הסכימו לנטוש את יהדותם כליל, לא יכלו לאמץ גישה אנרכיסטית קיצונית.

מתח רב השתרר בסוף שנות ה-60 גם בין פעילים יהודים לתנועות השחורים. תחת מנהיגותו המלהיבה של מרטין לותר קינג, חלה בראשית שנות ה-60 התעוררות מרחיקת לכת בכל הנוגע לשוויון הזכויות של השחורים ולמעמדם בחברה האמריקנית.¹⁰ יהודים רבים התייצבו לימין השחורים ונטלו חלק פעיל במחאותיהם ובהפגנותיהם. אלא שבמהלך העשור הופיעו גורמים רדיקליים יותר, כגון סטוקלי קרמייקל, שנטל את מנהיגות "הארגון הלאומי של אנשים צבעוניים" (NAACP) ולא הסתיר את שנאת היהודים שלו.¹¹ יתר על כן, לקראת סוף העשור כבר בצבצו ועלו בקרב תנועת הכושים גורמים שחיפשו הפרדה ולא מיוזג. תנועת "המוסלמים השחורים" היתה אחת הדרכים להבלטת הניכור והייחוד. נימות אנטישמיות הלכו וגברו בקרב הפעילים, ששוב לא קידמו בברכה את הזדהותם ועזרתם של יהודים. הסיסמא "שחור הוא יפה" (Black is Beautiful) ביטאה לא רק גאווה, אלא גם התרסה כלפי הלבנים, ורבים מאותם "לבנים" היו יהודים.¹²

מרד הסטודנטים שפרץ באירופה ביוני 1968,¹³ והתפשטותם של אידיאולוגיות קיצוניות בקרב ה"שמאל החדש" – הן במגמות מרקסיסטיות אנטי-ממסדיות והן במגמות אנטי-קולוניאליות – לא פסחו גם על הצעירים הרדיקליים וה"מורדים" השחורים בארצות הברית.¹⁴ אלדריג' קליבר, ממנהיגי "הפנתרים השחורים", מספר על השינוי שחל בו לאחר שנשטש את האיסלאם והצטרף ל"פנתרים". בשלב שבו הצטרף ל"מוסלמים השחורים" הוא סבר שה"גזע הלבן הוא גזע של שטנים שנבראו על-ידי הבורא כדי לעשות רע, ולעשות שהרע יראה טוב. הגזע הלבן הוא אויבו הטבעי והבלתי-משתנה של האדם השחור." אך משהצטרף ל"פנתרים", חדל לראות בלבנים "בני שטן" ועתה "כאשר אני רואה את הלבן של עיניהם שוב איני קורא 'שטן' או 'חיה רעה', אלא 'אימפריאליסט' או 'קולוניאליסט'." לא היה זה מקרה, שכאשר נאלץ קליבר לברוח מהמשרה הוא גלה לאלג'יריה.¹⁵ בהצהרה רשמית שפרסמו הפנתרים השחורים, נאמר: "הזכות היחידה של הכנופיה הציונית, בראשותם של גולדה מאיר ומשה דיין, על הארץ שהם מכנים 'ישראל' היא זכותם של שודדים."¹⁶

הזדהותם של אנשי "השמאל החדש" ושל אקטיביסטים שחורים בסוף שנות ה-60 עם תנועות שחרור לאומיות של עמי העולם השלישי ונטייתם לאמץ דרכי אלימות וטרור להגשמת האידיאלים שלהם, קרבו אותם גם אל תנועת השחרור הפלסטינית, ומאליו הציבו אותם בעמדה ביקורתית ועוינת למדינת ישראל ולמדיניות ממשלתה. האידיאולוגיות

הרדיקליות שדגלו בקוסמופוליטיות עקרונית לא גילו סובלנות כלפי יהודים שלא נאותו להתכחש למרכיב היהודי בזהותם ולאהדתם הטבעית למדינת היהודים. יותר ויותר צעירים יהודים החלו חשים ניכור גובר בתוך "התנועה". ספרו האוטוביוגרפי של איזק דויטשר, מראשי התנועה הטרוצקיסטית העולמית, אשר שיקף אותו הלך רוח קוסמופוליטי, הפך לפופולרי בקרב חוגי השמאל והשפיע על חלק מהפעילים היהודים, אך צינן את התלהבותם של רבים אחרים.¹⁷ התבוסה המוחצת של מדינות ערב במלחמת ששת הימים וכיבוש שטחים נרחבים שהיו מאוכלסים באוכלוסיה ערבית, וכן מצבם של הפליטים הפלסטינים שסבלו מצוקות קשות מזה 20 שנה, הפכו את הערבים בן-לילה, ל-under dogs של הסכסוך והם נראו עתה כמי שסובלים משיעבוד קולוניאליסטי מידה הקשה של ישראל; ולכן זכו באהדה גוברת בשמאל האמריקני, שהיה אמון על מאבקים למען עמים צבעוניים משועבדים.¹⁸ אחד מפעילי השמאל היהודי הביע את אכזבתו מהנטיית הללו בקרב עמיתיו מאתמול: "פעמים כה רבות השתתפו צעירים יהודים 'מחויבים' בהפגנות נגד המלחמה בווייטנאם ולמען העצמת תנועת הסטודנטים אך למחרת דקרו אותם עמיתיהם מאתמול בגב על ידי הערות אנטי-ישראליות גסות וחסרות רגישות."¹⁹

מלחמת ששת הימים והשפעתה

כל ההתפתחויות האלה העמידו צעירים יהודים רבים בפני דילמות שהוחרפו בעקבות השפעתה הרוחנית העזה של מלחמת ששת הימים על הקהילות היהודיות ברחבי העולם ובכללן – על הנוער היהודי בארצות הברית. החרדה העמוקה שאחזה ביהודי התפוצות לגורלה של ישראל בתקופת ההמתנה בעקבות "פלישת" הצבא המצרי אל חצי האי סיני באמצע מאי 1967, חרדה שהעלתה בתודעת רבים את זכר השואה, והניצחון המלהיב של צה"ל שבא בעקבותיה – חוללו התעוררות מרחיקת לכת של אהדה והזדהות עם מדינת ישראל בקרב יהודים בעולם כולו.²⁰ הסוציולוג הנודע מרשל סקלאר, שפרסם בסוף שנות ה-50 את מחקרו על "יהודי לייקוויל" – הפרוור האמיד שבו התיישבו אז יהודים רבים, ושסימל בעבורו את מצב היהדות של אותה תקופה – חזר עשר שנים מאוחר יותר ל"לייקוויל", לבחון את תגובת היהודים למלחמה ששת הימים. הוא ראיין רבים ממרואיניו הקודמים וגילה "רגש פרו-ישראלי" בעל עוצמה אדירה. גברת מילרד פריד, יהודיה מתבוללת שלא קיימה מעודה כל קשר ליהדות וליהודים, תיארה באוזניו את חמשת הימים הראשונים מאז ה-5 ביוני כ"אקסטזה פשוטה כמשמעותה. ישראל", אמרה, "מחוללת נסים. כל המאורעות נגעו בנפשה עמוק. היא חשה כי אסור שהיהודים ילכו פעם נוספת אל הכבשנים. עתה נמצא להם דבר-מה להיאבק עליו."²¹ רוב המרואינים סברו ש"ניצחונה של ישראל ביצר את מעמדה של יהדות ארצות הברית."²²

ההתלהבות לא פסחה גם על בני הנוער, שנהרו בהמוניהם לישראל – אם כדי להתנדב לעזור ואם כתיירים שבאו לארץ לשבועות אחדים. ההשפעה החשובה ביותר של האירועים במזרח התיכון נודעה מעצם הגילוי שגילו צעירים רבים, שלא רק ישראל – אלא עצם זהותם כיהודים חשובה להם יותר מששיערו אי-פעם.²³ דוד טברסקי, ממנהיגי אותה התעוררות ולימים יושב ראש ארגון הסטודנטים היהודים בארצות הברית, נזכר: "מלחמת ששת הימים,

חוויה קטרטית שעוררה בנו את תודעת הפגיעות והבידוד של היהודים, לימדה אותנו גם את המקבילות – אחדות וסולידריות יהודיות.²⁴

הניגוד הבוטה בין הזדהותם המוחרפת של צעירים יהודים עם מדינת ישראל ובין ההתפתחויות בקרב השמאל ובתנועת השחורים הרדיקליות שתוארו לעיל, דחפו רבים מהצעירים היהודים לעמדה של התגוננות מפני מי שהיו כמשך שנים רבות ידידיהם בשמאל. משה ארנוני, יהודי מראשי השמאל החדש האמריקני ומהפעילים המרכזיים במאבק נגד מלחמת וייטנאם ונגד המדיניות הכלכלית והצבאית של ממשלת ארצות הברית, ערך במשך שנות ה-60 ירחון בשם "מיעוט של אחד" (*The Minority of One*) שהפך כמשך השנים לביטאון פופולרי והיה לאחד מכלי הביטוי המובהקים של השמאל האמריקני.²⁵ את הגיליון שיצא לאור כשלושה חודשים לאחר מלחמת ששת הימים ייחד ארנוני ברובו למסה נרחבת, שבה ניהל פולמוס חריף מול העמדות הבקורתיות שהתפשטו בקרב השמאל נגד ישראל. ארנוני ניהל את הויכוח תוך שימוש מיומן במונחים ובעקרונות שהיו רווחים בשמאל. כך, למשל, בבואו לשרטט את הדרכים לפתרון הסכסוך הקדיש את רוב הפרק לביקורת על מדיניותה של ארצות הברית במזרח התיכון ותבע לנטרל את האזור מ"האינטריגות של המעצמות" בעזרת סילוקו של הצי השישי מהים התיכון והפסקה כוללת של הספקת החימוש לאזור. אך הוא גם הצליח, תוך שימוש בדיון פילוסופי מתוחכם, להזים את הדעה שהחלה מתפשטת בדבר אחריותה של ישראל לפרוץ המלחמה. ספק אם מאמרו של ארנוני שכנע רבים מבין נאמני השמאל, אולם הוא התקבל בהתלהבות על-ידי אותם צעירים יהודים שנפשם נקעה מהעמדות העוינות שבהן נתקלו בפעילותם בשמאל.

היהודים החדשים

רבים מבין הצעירים, ששאבו השראה מארנוני ושנטלו חלק בוויכוחים שהתנהלו בטונים גבוהים למדי בכל הקמפוסים, רצו ללכת רחוק יותר. בעבורם, עמדה על הפרק הגדרה מחודשת של זהותם כיהודים. בהתייחסו לנהוג שהחל רווח בחוגי השמאל ללבוש כפייה לאות הזדהות עם הערבים, כתב ארנוני: "בעוד שהכפייה היא 'in' הירמולקה היא 'out'. הוא לא דייק. בסוף שנות ה-60 ביקשו צעירים יהודים רבים להחזיר לירמולקה את כבודה; לא רק כלפי חוץ, אלא גם כלפי עצמם וכלפי הקהילה היהודית המאורגנת. הם החלו להתעניין בנעשה בתוך הקהילות. באי הכנס השנתי של הקהילות היהודיות, שהתכנס בבוסטון בסתיו 1968, הופתעו כאשר כמה מאות סטודנטים הפגינו בעד הגברת ההקצבות לחינוך יהודי ובעד עדכון שיטות החינוך במערכת.²⁶ כדרכם של "מרדנים", הם העלו גם דרישות ליתר סובלנות כלפי דעות החורגות מהמקובל²⁷ ותבעו דמוקרטיזציה של חיי הקהילה. הנבונים שבמנהיגי הממסד התברכו בעובדה שהמחאה ביטאה בראש ובראשונה את רצונם של הצעירים להשתייך לקהילה ולעבוד בתוכה. הם שאבו עידוד מהנטייה החדשה, אל מול התרחקותם של צעירי "דור הפרחים" והשמאל החדש מן היהדות.

צעירים רבים החלו מבקשים דרך לתת ביטוי ממשי לזהותם כיהודים, ביטוי שיהלום את הלך הרוח של דורם. בשלהי שנת 1968 הקימו כמה צעירים בבוסטון את "חבורת שלום"

שנועדה ללימוד תורה, ליצירת תפילות נוסח "דור הפרחים" ואף חיי קומונה ניסו חבריה לנהל, גם זו תופעה שהיתה אופיינית ל"תרבות הנגד". במהרה התפשט רעיון החבורה על פני ארצות הברית, ואפילו רבנים ותיקים (בעיקר מקרב התנועה המסורתית) מצאו לנכון לייסד בתוך בתי-הכנסת שלהם "חבורות" ללימוד תורה ולהתנסות מחודשת בחוויה דתית.²⁸ תופעות כגון טקסים "יצירתיים" של קבלת שבת, אפיית מצות בצוותא ואריגת טליתות צבעוניות, החלו רווחות במקומות רבים. הסיסמה שביטאה היטב את גורם ההתרסה של התנועה הזו היתה "Jewish is Beautiful" ואילו את הממד הפעיל והמחייב של העשייה ביטאה הסיסמה "Jew it". המונח "יהודי" הפך לפועל המציין חיוב ועשייה.²⁹

להתעוררות הזו היה גם פן ארגוני. לצד פעילותו הוותיקה של ארגון "הלל", מייסודו של ארגון "בני ברית", התארגנו בכל רחבי ארצות הברית קבוצות של סטודנטים שביקשו פעילות יהודית בקמפוס, שנחלצו להגן על ישראל בוויכוחים המרים עם השמאל ולהגן על זכויותיהם של סטודנטים, בין השאר – בדרישה להימנע מקיום בחינות בשבתות או מהפעלת מעבדות בימי הכיפורים.³⁰ במהרה, הוקם גם ארגון ארצי שנועד לשרת ולעודד את איגודי הסטודנטים הללו. בקיץ 1969 התכנסו כ-300 נציגים של יותר ממאה קבוצות סטודנטאיליות בעיירה ברוסטר שבמעלה מדינת ניו יורק, ויסדו את "רשת הסטודנטים היהודים של צפון אמריקה" (North American Jewish Students' Network).³¹ הרשת פרסמה כתב עת חודשי שהפיץ בקרב הקמפוסים ידיעות על הנעשה בתנועה וכלל רעיונות לחיזוקם ולהפעלתם של האיגודים המקומיים. פעם בשנה התקיימה ועידה ארצית וכן נועדו ועידות אזוריות שבהן נפגשו פעילי הסטודנטים פנים אל פנים.³² במאי 1971 כוננה הרשת גם מגבית מיוחדת שגייסה כספים גם מיהודים עשירים ופנתה במרוכז אל מוסדות המימון בקהילות. ה-North American Students Appeal החל לממן באורח עצמאי לא רק את המוסדות המרכזיים, אלא גם ארגוני סטודנטים שונים ברחבי המדינה.³³

אחד הביטויים המובהקים להתעוררותה של ההזדהות המחודשת עם היהדות היה הגל הנרחב של עיתוני סטודנטים יהודיים שנוסדו בעשרות קמפוסים ובקרב קהילות רבות. שמות כמה מהעיתונים הבולטים אפיין את המודעות של יוזמיהם למשמעות המהפכנית של יוזמתם. "Genesis II" רמז על בריאה חדשה; "Response" ביקש תשובות חדשות הן כלפי הקהילה פנימה והן נגד גורמים עוינים מבחוץ ו-"Lillit" הפך לבטאון של פמיניסטיות שביקשו ביטוי יהודי לנשיותם.³⁴ כמה מהעיתונים הדגישו את זיקתם לישראל ולשפה העברית – "מסדה", "קדימה" ו"בת קול" – ואחרים הדגישו את גישתם הביקורתית – "הרדיקל היהודי", "המעייין" ו"שלהבת". כמעט כולם שמו במוקד ביקורתם את הממסד היהודי, שלדעתם קפא והתברגן ושוב אינו מבטא יהדות אותנטית. בעקבות הדימוי של "הדוד תום", הכושי שכל ימיו התאמץ לשרת את הלבנים – הם הציגו לקלס את "הדוד ג'ק" והדמות הנשית המקבילה – "ריטה שלוסברג" שתוארה כמי שכל יהודיותה מתמצית במשחקי מג'ונג במרכז הקהילתי היהודי. מול יהדות זו, ביטאו רוב העיתונים כמיהה לחידוש החיים היהודיים ולקיום זהות יהודית עשירה ואותנטית.³⁵

בשנת 1970 התכנסו כ-20 מעורכי העיתונים וכמה פעילים מרכזיים של "רשת הסטודנטים היהודית" וייסדו את "שירות עיתוני הסטודנטים (היהודיים)" (The Students Press Service),

שבשיא פעילותו שירת יותר מ-50 עיתונים בתפוצה כוללת של 400 אלף עותקים. בנוסף לכנסים ארציים ואזוריים, שבהם נפגשו עורכי העיתונים, עודדו זה את זה ולמדו מניסיונם של עמיתיהם – הפיץ "השירות" באורח סדר "אוגרנים" (Packets) שכללו מידע על הנעשה בעולם היהודי ובקמפוסים, מאמרים שנלקטו ממקורות שונים ושהיה ניתן לשכפלם בעיתונים המקומיים ומאמרים שחוברו במיוחד בעבור ה"אוגרן". "השירות" כונן גם משרד בירושלים, ששיגר מישראל חומרים מעודכנים על החברה הישראלית ועל המדיניות ואלה הופצו על-ידי "השירות" לכלל העיתונים.³⁶

חלק מהאנרגיה האקטיביסטית של אותם צעירים יהודים שפנו "פנימה", באה לידי ביטוי בהתארגנות לסיוע ולתמיכה במאבקים של יהודים בארצות מצוקה ובראש ובראשונה בברית המועצות. המאבק העולמי להתרת רשות הגירה ליהודים הסובייטים, תחת הסיסמה "Let My People Go", היה בעיצומו והתמקד בין השאר בפעילות מדינית שנועדה להשפיע על הממשל האמריקני לנקוט צעדי לחץ ממשיים כלפי ברית המועצות. סטודנטים יהודים הבחינו היטב במרחב פעילות זה, שאפשר להם למזג את הרדיקליות בעניינים אמריקניים עם הסולידריות היהודית שהתעוררה בקרבם. בשנת 1970 הוקם ארגון שנשא את הכותרת "מאבק סטודנטים למען יהודי ברית המועצות" (Students Struggle for Soviet Jewry). הארגון ניהל הפגנות שונות ושלה צעירים יהודים לביקור בברית המועצות, כדי ליצור קשר עם יהודים ולספק להם ספרים ותשמישי קדושה. גם "רשת הסטודנטים היהודים" היתה פעילה בתחום המחאה נגד דיכוי היהודים בברית המועצות. כך, למשל, התפרצו כמה ממנהיגי הסטודנטים ב-29 בנובמבר 1970, מיד עם תום ועידתם באסבורי פארק, אל בנייני המשלחת הסובייטית לאו"ם, במגמה סמלית להיאסר "תמורת שחרורם של ל"ו יהודים שנאסרו באותם ימים ברוסיה". המשמר פינה את המפגינים, אך העיתונות דיווחה למחרת היום על האירוע בהרחבה וההפגנה השיגה את מטרתה.³⁷

הרב יצחק (איץ) גרינברג, שהפך לאחד מהבולטים במורי דור ההתעוררות היהודית של אותן שנים, טען בעקשנות ש"פעילות פוליטית בלי חיפוש מתמיד של שורשים תרבותיים, נשארת ריקה". אכן, בקמפוסים רבים הוקמו "אוניברסיטאות חופשיות", שם יומרני מדי ללימודי יהדות שטחיים למדי שסטודנטים רבים ניסו דרכם להתחבר אל אותם "שורשים תרבותיים". כל הזדמנות שבה נפגשו סטודנטים יהודים נוצלה גם ללימוד קצת יהדות.³⁸ גולת הכותרת של כל התסיסה הזאת, היו שלושת הכרכים של "הקטלוג היהודי", שפורסמו על-ידי שניים מאנשי "החבורה" של ניו יורק, שהתארגנה במעלה הצד המערבי של מנהטן, בהשראת "חבורת שלום" הבוסטונית. כרכים אלה, שזכו בתפוצה בלתי-צפויה של יותר ממאה אלף עותקים, מכילים מאות דרכים שבאמצעותם יכולים צעירים יהודים לתת ביטוי ליהדותם, החל מתפריטים לדגים ממולאים נוסח סבתא וכלה בעלייה לארץ ישראל. לקטלוג היהודי נודעה השפעה רבה, אך בראש ובראשונה הוא שיקף מעין "תנועה" רבת פנים ונפוצה ביותר.³⁹ היו מי שדיברו על "היהודים החדשים" (The New Jews), רבים כינו את התופעה "רנסנס יהודי" חדש.⁴⁰

למרות שההתעוררות היהודית של צעירים נבעה מהסתייגותם מהכיוונים שאליהם סתתה תנועת המחאה הכללית, יש לזכור שצעירים אלה היו ספוגים עדיין בערכים האוניברסליים

של תוכם גדלו בשנות ה-50. הם היו שותפים עדיין למחאת עמיתיהם נגד החברה האמריקנית בכללה ונגד מדיניות השלטון במיוחד, אלא שחלק מן המחאה הזו כוונה עתה לעבר הממסד היהודי, אשר שיקף, לדעתם, את ערכיה הבורגניים והמנוונים של החברה האמריקנית בכלל. יושב ראש רשת הסטודנטים היהודית ביטא זאת היטב: "אנחנו, תנועת הסטודנטים היהודים, ביטאנו מבלי דעת שאיפה להחדיר לציוויליזציה היהודית תרבות מודרנית, על חרדותיה האפוקליפטיים ודרכה המיוחדת לגאולת האדם."⁴¹ את הקשר בין ערכי האקטיביזם האוניברסלי וההתעררות היהודית ביטא מרטי סלובין, מנהיג אחר של תנועת הסטודנטים באומרו: "We must jewda-ize the radicals and radicalize the Jews" (אנו חייבים לייחד את הרדיקלים ול"רדקל" את היהודים).⁴²

אכזבות וביקורת

קנת קניסטון מאפיין את ערכי היסוד של תנועת המחאה בארצות הברית כ"התנגדות עמוקה למלחמה, להרס, לניצול אדם בידי אדם, והתנגדות תקיפה לכל צורה של אלימות, בינאישית או בינלאומית."⁴³ יסודות נפשיים וערכיים אלה לא פסו מלבם של צעירים יהודים גם לאחר שמלחמת ששת הימים עוררה בהם מחדש את הזדהותם כיהודים ועוררה בלבם אהדה ספונטנית למדינת ישראל. אלא שהתפרצותה מחדש של האלימות בישראל עם התפשטותה של מלחמת ההתשה, התמשכותו של הכיבוש הישראלי והתעלמותה של מדינת ישראל מתנועת השחרור הלאומי הפלסטינית, העמידו בפני צעירים יהודים רבים, ואפילו בין ציונים מוצהרים, דילמה קשה. במהרה הופיעו ביטויי הזדהות עקרונית עם מדינת היהודים לצדה של ביקורת גואה נגד מדיניותה של ישראל בשטחים שנכבשו בששת הימים. ביוני 1970 התכנסו בוגרי תנועות הנוער של השמאל הציוני באמריקה: "הבונים", "דרור" ו"השומר הצעיר", והקימו את "ברית הציונים הרדיקליים" (Redical Zionist Alliance – RZA). צעירים אלה האמינו שדווקא גישתם הביקורתית כלפי היבטים מסוימים במדיניותה של ממשלת ישראל והזדהותם עם רבים מן הערכים שרווחו בשמאל האמריקני יסייעו להם למצוא שפה משותפת עם חלקים מהשמאל, ולנהל ביתר הצלחה מאבק הסברה בקמפוס. אלא שעמדותיהם לא עלו בקנה אחד עם מדיניות המפלגות בישראל, שאליהם שמרו על זיקה ארגונית. דווקא מפלגות אלה הרכיבו באותה עת את ממשלת ישראל. כך, למשל, יצא כנס היסוד של ה-RZA בגינוי, הן כלפי המנהיגות הפלסטינית והן כלפי ממשלת ישראל, על סירובן להכיר בזכויות שני העמים להגדרה עצמית, וקרא להקמתה של מדינה פלסטינית עצמאית. בהחלטות הוועידה ניכרים הדי הוויכוחים המרים שצעירים ציוניים אלה ניהלו בקמפוסים נגד שוללי הציונות, שתמכו בתביעתו של אש"ף באותם ימים להקים בפלסטין "מדינה דמוקרטית חילונית".⁴⁴ צעירים אלה האמינו שבאמצעות השימוש שעשו בשפה השגורה בפי השמאל, הם יוכלו להביס את הגורמים האנטי-ישראלים בתוכו מתוך דבקות עקרונית באמונתם הציונית. בנאום הפתיחה של הכנס, הצהיר יושב ראש הוועידה יונתן ברנדאו: "עלינו להביס את הבונדיסטים ואת המנטליות של הגלות. עלינו להילחם למען הרדיקליזציה של הציונים והציוניזציה של הרדיקלים."⁴⁵

בשולי פעילות פרו-ישראלית זו צצו בראשית שנות ה-70 גם ארגונים שנעו בין ביקורת לגיטימית כלפי מדיניות ממשלת ישראל ובין עמדות אנטי-ציוניות מובהקות. בשנת 1970 הוקם ארגון בשם "הוועדה לחלופות חדשות במזרח התיכון" (Committee of New Alternatives in the Middle East - CONAME). גם ארגון זה תמך בכינון מדינה פלסטינית בשטחים הכבושים, בראשות אש"ף, על בסיס הכרה הדדית בזכות ההגדרה העצמית של שני הצדדים. באורח עקרוני, שיקף ארגון זה השקפות שכבר הופיעו באגף השמאלי של הספקטרום הפוליטי והציוני בישראל.⁴⁶ אלא, שלא תמיד הקפיד הארגון בהבדלים הדקים, ולעתים קרובות הרגיש את הממסד הקהילתי ואת נציגויות ישראל בערים השונות. כך, למשל, יצאה ה"וועדה" בעיצומה של מלחמת יום הכיפורים בקריאה להפסקת אש ולמניעת משלוחים של נשק למזרח התיכון, בשעה שישראל היתה זקוקה נואשות לחימוש נוסף ורצתה להמשיך בלחימה.⁴⁷

ארגון אחר, שנשא את השם "קבוצת מחקר ומידע על המזרח התיכון" (Middle East Research and Information Group MERIP), נוסד בשנת 1971. ארגון זה נקט עמדות אנטי-ציוניות מובהקות וקיים קשרים עם גורמים אנטי-ציוניים שוליים בישראל כגון "מצפן" ו"התנועה הטרוצקיסטית הישראלית" ועם ארגונים פלסטינים שונים. הוא שיקף את עמדותיהם של הגורמים הללו והפיץ חומר תעמולה של אש"ף ואף של ארגונים קיצוניים יותר כגון "החזית הדמוקרטית לשחרור פלסטין".

התמשכות אחיזתה של ישראל בשטחים שכבשה במלחמת ששת הימים, מלחמת ההתשה, התבססותה של תנועת השחרור הפלסטינית בתודעה הציבורית והניסיונות הכושלים של מתווכים למיניהם להביא לסיומו של הסכסוך הישראלי-ערבי בחמש השנים שלאחר המלחמה, חוללו שינויים בהלכי הרוח בקרב הנוער היהודי בארצות הברית. כאמור, רבים מן "היהודים החדשים" הגיעו מחוגי השמאל ומ"תרבות הנגד" של שנות ה-60. למרות שרובם התבגרו מאז והיו עתה בסוף שנות ה-20 לחייהם, הם לא נטשו את הלכי הרוח והגישות העקרוניות שספגו שם. תדמיתה של ישראל הפכה להיות בעייתית בעיני רבים מהם. עם זאת, פעילותם למען ישראל לא פסקה. כך, למשל, הוקמה בתוככי התנועה הרפורמית תנועה ציונית ששמה "ארצה", רמז למגמתה. כל התנועות המשיכו להזמין למחנות הקיץ שלהם שליחים מישראל. שליחים אלה נועדו להביא למחנות הדיים מהתרבות המתפתחת בישראל, כחלק מטיפוח הזהות היהודית של החניכים.

דווקא הפעילים ביותר מקרב אותם "יהודים חדשים" ביקשו לבטא את ביקורתם "מבפנים", והחלו לתרום ממרצם ליוזמות בנושאים יהודיים מרכזיים, שהיו מנוגדות למדיניות הישראלית. כך, למשל, בניגוד לתפישה שרווחה בישראל ובקרב חוגים ציוניים, אימץ ארגון "מאבק הסטודנטים למען יהדות ברית המועצות" את התפישה שהתביעה "Let my people go"! אינה חייבת להתפרש רק כתביעה לעלייתם של היהודים לישראל. הם צידדו בזכותם של היהודים להחליט בעצמם, ללא לחץ חיצוני, לאן יהיו פניהם מועדות והצטרפו לעמדתו של נחום גולדמן, נשיא הקונגרס היהודי העולמי, שתבע להניף במקביל גם את דגל זכותם של יהודי ברית המועצות לקומם חיים יהודיים גם לאלה שלא ירצו לצאת.⁴⁸ כיוצא בזה, מתחו צעירים שנעשו פעילים למען יהודי אתיופיה ביקורת מרה על גרירת הרגליים של ישראל בכל הנוגע להעלאתם של

ה"פלאשים" לארץ.

הצטננותה של ההתלהבות מהנעשה בישראל מצאה את ביטויה גם בהסטת תשומת הלב האידאולוגית והרגשית לעבר מוקדי הזדהות חדשים. התעניינות גוברת בסבלות העבר בקרב הקהילה האפרו-אמריקנית, שבאה לידי ביטוי דרמטי בספרו של הסופר השחור אלכס היילי "שורשים", מצאה את מקבילותיה גם בקרב היהודים.⁴⁹ העיסוק הגובר בשואה והפופולריות הרבה שלה זכה סופר השואה אלי ויזל, וכן ההתרפקות על ה"שטעטל" ועל חיי היהודים במורד הצד המערבי של מנהטן בראשית המאה ה-20 וסבלותיהם, שימשו מעין תחליפי נאמנות יהודית לאותה זיקה למדינת ישראל שעמדה במרכז התעניינותם מיד לאחר מלחמת ששת הימים, ועתה הצטננה במידה רבה. היו גם מי שטענו שאין אפשרות להנך לזהות יהודית הממוקדת במדינת ישראל, וכינו אותה "זהות שאולה" (vicarious identity). יותר ויותר מן הפעילים טענו שיש לעצב זהות יהודית אמריקנית אותנטית. כוב גולדמן, יושב ראש מגבית הסטודנטים היהודים הסביר: "הדאגה לזכויות האזרח של יהודי ברית המועצות, כמו גם מאבק נגד התעמולה הערבית או ריקודי עם ושירים ישראלים, אינם עשויים להיות מרכז הזהות היהודית שלנו. כל אלה עשויים להיות סימפטומים למסירותנו לחיים היהודיים, אך הם אינם מסוגלים למלא את המסגרת בשלמותה."⁵⁰ סטיבן שאו מאפיין עמדה זו באומרו שהם "סירבו להפוך את הערצת ישראל לתחליף לדת היהודית או להיות מסורים למדינה היהודית כמפלט מהצורך לפתח חיים יהודיים משמעותיים וייחודיים באמריקה."⁵¹

בשולי המחנה, הופיעו גם כמה ביטויים אידיאולוגיים אנטי-ציוניים מפורשים. בשנת 1970 התפרסם קובץ מאמרים אשר שיקף עמדות מנוגדות לציונות שהופיעו במהלך מאה השנים מאז הופעתה של הציונות. הקובץ מכיל מאמרים של הרבי מלובכיץ מראשית המאה ה-20 ושל ירחמיאל דומב, מראשי נטורי קרתא בשנים מאוחרות יותר, ולצדם מאמרים של יצחק דויטשר הטרוצקיסט ושל הנס כהן, מראשי "ברית שלום" שהתאכזב מהציונות בשנות ה-20 של המאה הקודמת ו"ירד" מהארץ.⁵²

רבים מהפעילים הצעירים שחוללו את ההתעוררות היהודית לאחר מלחמת ששת הימים, המשיכו לבקר בישראל. כאן היו להם ידידים שמן הסתם היו קרובים אליהם בערכים המנחים אותם, ושחשפו אותם לנעשה בארץ גם מזווית ביקורתית. הם נחשפו גם למה שלא דווח בעיתונות, למידע ולפרשנות שהממסד הישראלי בחר שלא להפיץ בתפוצות. הרבה ממה ששמעו וראו לא עלה בקנה אחד עם הערכים ההומניסטיים שהם המשיכו לרבוך בהם גם לאחר שבחרו ליחד את רוב תשומת לבם לממד היהודי של זהותם. הם ראו בערכים הללו ביטוי מרכזי של משמעות היהדות בעיניהם. הצעירים הללו קיבלו עידוד לא-מבוטל לביקורתם ולהסתייגותיהם מהעובדה שאותה תופעה עצמה פשטה באותם ימים גם בקרב החברה הישראלית עצמה. ארגונים חדשים כגון "התנועה לשלום ולביטחון" שנוסדה כתשובה לכינונה של התנועה ל"ארץ ישראל השלמה" ושבראשה עמדו אנשים ממרכז העילית האינטלקטואלית, כמו הפרופסורים יעקב טלמון ויהושע אריאלי, נתנו מעין גושפנקא מהוגנת לאי-נחת שחשו.⁵³ הופעת ספרו של לובה אליאב "ארץ הצבי", שנכתב בעוד מחברו משמש עדיין מזכיר מפלגת השלטון, נתנה לצעירי שמאל היהודי בארצות הברית את התחושה שלביקורתם יש תמיכה אפילו בחוגי העילית הישראלית.⁵⁴ קבוצות כגון

"מוקד" וחבורות אחרות מ"השמאל החדש" הישראלי, שהיו קרובים ללבם של אותם צעירים יהודים, סימנו בעבורם את גבולתיה המתרחבים של הביקורת. קוראי העברית שבקרבם, והיו רבים כאלה, היו חשופים גם לביטויים העיתונאיים של המחאה הישראלית המתגברת, ואפילו למחזות כגון "מלכת האמבטיה" או ל"מכתב השמיניסטים", שבמהרה תורגמו ושוכפלו בחלק מעיתוני הסטודנטים היהודים בארצות הברית. אלה שלא שלטו בעברית, יכלו לשאוב עידוד מהירחון השמאלני New Outlook, שעורכו הראשי שמחה פלפן, איש השמאל במפ"ם, לא הסתיר את טענותיו נגד ממשלתה של גולדה מאיר; ובעיקר נגד מדיניותם של משה דיין – שר החוץ, וישראל גלילי – שר ההסברה, שהגנו באותם ימים על מגמות ההתפשטות הישראלית אל עבר השטחים שנכבשו ב-1967. הם היו חשופים, לא רק לדיאלוג שניהל באותם ימים מר יעקב הרצוג עם פרופסור טוינבי בהגנה על עמדותיה של ישראל, אלא גם לדיאלוג שניהל באותם ימים עצמם פרופסור טלמון עם ישראל גלילי, השר הממונה על ההסברה בממשלתה של גולדה מאיר.⁵⁵ דא-עקא, שמה שנראה לגיטימי בישראל נראה לרבים פסול בגולה. בעוד שביקורת מבית, גם אם הרגיזה רבים, היתה מקובלת כלגיטימית וכחלק מן השיח הציבורי המקובל, ציפה הממסד הישראלי שהגולה תעמוד כאיש אחד לימינה של ישראל במאבקה הבינלאומי.⁵⁶ הסטייה הפומבית מהקו הרשמי נראתה להם פוגעת בעמידתה של ישראל בשער. יתר על כן, סף הסובלנות של מנהיגות הציבור היהודי בארצות הברית לביקורת הניתכת על ראשה של ישראל היתה מאז ומתמיד הרבה יותר נמוך. עקב המאבק הנוקשה שהפלסטינים ואוהדיהם המתרבים בקרב השמאל האמריקני ניהלו נגד הציונות ונגד עצם קיומה של מדינת ישראל, נראתה ביקורת מבית כבגידה מינייה וביה וכמתן נשק בידי האויבים.

"ברירה"

מלחמת יום הכיפורים, עוררה מחדש גל של דאגה והזדהות בקרב יהודי התפוצות. שוב התייצבו אלפי צעירים לפני המשרדים של נציגויות ישראל וביקשו לצאת לישראל לסייע בכל הנדרש, שוב שברו הכנסות "המגבית היהודית המאוחדת" שיאים חדשים, ושוב התכנסו יהודים אפופי דאגה בכת-הכנסת ובמרכזים הקהילתיים בכל ערי מושבם, לבטא את דאגתם ואת הזדהותם עם מדינת ישראל. נורמן פודהורץ, עורך הירחון היהודי היוקרתי Comentary, הצהיר מעל דפי הניו יורק טיימס ש"הציונות, שבעבר איימה על האמריקניות של העשירים היהודים, על היהדות של הדתיים ועל הסוציאליזם של העניים", הפכה לנחלת הכול. הוא כינה את התופעה Instant Zionism וטען שהתחושה הרווחת היתה ש"אם ישראל תושמד, גם יהדות אמריקה תיעלם." תחושת סכנה זו, היא ש"הפכה את כל היהודים באמריקה לציונים. כל עוד תחושת הסכנה המרחפת בחללה של הפוליטיקה לא תחלוף – לא ימצא אף אחד שיערוק מן הציונות, שאליה הצטרפו היהודים בהתלהבות, בדבקות ובחד-משמעיות כה רבות."⁵⁷

דומה שהערכתיו של פודהורץ היו מוגזמות. עם כל אותה התלהבות רגעית, מיד עם שוך הסכנה התעוררו גם רגשי אכזבה. תנועת המחאה הנרחבת שהקיפה את ישראל כאשר אנשי

המילואים חזרו מהחזית בחודשי החורף – סימנה גם לצעירים הביקורתיים בארצות הברית שהמלחמה הוכיחה את מחדליהם של מנהיגי המדינה ואת קוצר ראותם.⁵⁸ נאום שנשא אלי ויזל בכנס הזדהות שכינסה הסוכנות היהודית, שיקף היטב את האווירה. ויזל לא מתח ביקורת מדינית או צבאית על מחדלי המלחמה, ההפך – הוא ביטא תמיכה ללא-סייג בישראל, אולם הוא מתח ביקורת על אובדן המרץ והתוקף הרוחני של החברה הישראלית. מובן, שעיקר הביקורת הופנה נגד הממסד הישראלי, שאיבד גם בעיני הגולה את התפארת שלה זכה בעקבות מלחמת ששת הימים.

ארנולף פינס, מנהל קרן הזיכרון היהודית ויושב ראש "מוסד הנוער הציוני באמריקה" (American Zionist Youth Foundation), ערך בראשית שנת 1974 סקר הערכות בקרב כ-50 עובדים ומנהיגים של הקהילה היהודית בארצות הברית, וגילה שבעוד שהחוגים שהיו נאמנים לישראל לפני המלחמה חיזקו את זיקתם, היו רבים שנשאר נבוכים ואדישים ומקצתם אף נטו לעמדה ביקורתית כלפי מדיניותה של ישראל בסכסוך. חרם הנפט שמדינות ערב הפעילו נגד ארצות הברית עורר מחדש חששות להתגברות האנטישמיות. "דמות הסופרמן" שלה זכתה ישראל לאחר מלחמת ששת הימים נפגמה, ובעקבות הסיוע המסיבי שלו נזקקה ישראל בימי המלחמה, "התחושה שישראל מסוגלת לקבוע את גורלה בעצמה נעלמה". יתר על כן, כ-30 אחוז מהיהודים סברו שעל מדינת ישראל לגלות יתר-גמישות בסכסוך. לדעתו של פינס, צעירים חוששים פחות מסכנת האנטישמיות אולם "מתוך דאגה לערכי הליברליזם שבהם דבקו, בעיקר עקב איבתו של העולם השלישי לישראל, רבים מהם מציבים סימן שאלה או אפילו מתנגדים למדיניותה של ישראל".⁵⁹

בשנת 1973 השתנתה מאוד האווירה בקמפוס האמריקני. האקטיביזם התזזיתי שאפיין את האוניברסיטאות במחצית השנייה של שנות ה-60 הצטנן במדה רבה. מלחמת וייטנאם הסתיימה ובאוויר עמדה רוח הרטנט שהנשיא ניקסון הוביל כלפי ברית המועצות, ואפילו כלפי סין הקומוניסטית. קיצוניותם האלימה של "הפנתרים השחורים" גררה הסתייגות גם מרוב המנהיגים השחורים ובעיית הכושים בארצות הברית שוב לא תפסה את מרכז הפעילות. התקוות שאקטיביסטים רבים תלו בהשפעת המרד שלהם על ערכי החברה האמריקנית התבדו במידה רבה, וסטודנטים רבים העדיפו להתכנס בענייני עצמם וגילו אדישות לנושאים שבעיני עמיתיהם הבוגרים בארבע או בחמש שנים נחשבו לבעורים. בניו יורק טיימס התפרסם מעין וידוי אישי של סטודנטית בשנה הראשונה ללימודיה באוניברסיטת ייל, שחשף במידה רבה את השינויים הללו באווירת הקמפוסים. "החלומות וההפשטות של 1968", כתבה הסטודנטית, "שוב אינם נמכרים היום בקמפוס [...] שוב אין אנו לוקחים שום דבר ברצינות רבה מדי. [...] שוב אין מצפים ממך לדאוג יותר מדי".⁶⁰ לתרבות הנוער של שנות ה-50 נודעה בסופו של דבר השפעה לא מבוטלת על התרבות האמריקנית, אולם בראשית שנות ה-70 נראה שחזונו המלהיב של צ'רלס רייך למהפך מתמשך ומרחיק לכת בתרבות הכללית – דהה.⁶¹

עם זאת, רבים מהאקטיביסטים שחוללו חמש שנים קודם לכן את ההתעוררות היהודית שתוארה בפרקים הקודמים, ושהיו עתה בשלבים מתקדמים יותר של לימודיהם או אף הצטרפו למערכת החינוך היהודי, סירבו לנוח על זרי הדפנה ולהצטרף אל הממסד שנגדו

יצאו בשנים עברו. הם היו עתה במחצית שנות ה-20 לחייהם וביקשו להשפיע על הקהילה מתוכה, אך ללא ויתור על ערכיהם. בגליון אוקטובר של חוזר "השירות של עיתונות הסטודנטים היהודים", שאל העורך: "לאן פונים סטודנטים יהודים אקטיביסטיים כאשר הם 'גדלים ויוצאים'?"⁶² קומץ פעילים סירב ללכת הביתה. הם ביקשו להמשיך להיאבק על עקרונותיהם בדרכים חדשות, יעילות יותר.

הרעיון להקים ארגון חדש של צעירים יהודים, שיעמיד על סדר היום של הקהילה היהודית הממוסדת את עמדותיהם הביקורתיות הן לגבי נושאים קהילתיים והן בכל הנוגע לסכסוך היהודי-ערבי, עלה בקרב כמה ממנהיגי "הרנסנס היהודי" כבר בראשית 1973. אחד הבולטים בין הוגי הרעיון היה אלן מינץ, מייסדו ועורכו הראשון של *Response Magazine*, מהבטאונים החשובים בהתעוררות היהודית של סוף שנות ה-60, שהתמנה עם תום לימודיו למרצה לספרות עברית באוניברסיטה רבת היוקרה "קולומביה". מינץ היה ציוני מוצהר, שהרבה לבקר בארץ ולחיות בה. בסוף אותה שנה, בכנס השנתי של "רשת הסטודנטים היהודים" שהתקיימה באוניברסיטת Rutgers, החל הרעיון לקרום עור וגידים. הקבוצה החליטה לקרוא לעצמה "ברירה", ופרסמה את הכרוז הראשון שלה עוד בטרם הפכה לארגון מסודר. היוזמים אפיינו את טיבה של ההתארגנות החדשה בכותרתו של הכרוז: "פרויקט של מעורבות ביחסי התפוצה וישראל" (A Project of Concern in Diaspora-Israel Relations).⁶³ לאחר פעילות של שנים אחדות במרחב היהודי, חשו הצעירים הללו שהקהילה ומוסדותיה מחניקים כל ביקורת ומונעים דיון פתוח ופורח. הם ראו עצמם חלק מהקהילה, אך סברו שהדגש החזק שהקהילה שמה על איסוף כספים למען ישראל דלדלה אותה מכל תוכן עצמי. בכרוז נאמר: "כיהודים אמריקנים אנו נעצבים לראות שחיי היהודים באמריקה מורכבים כמעט לחלוטין מההשתתפות השאולה בחייה של מדינת ישראל" (vicarious participation in the life of the State of Israel). יתר על כן, הצעירים הללו סברו ש"ישראל מתייחסת אל קהילות התפוצה בראש ובראשונה כמקור לסיוע כספי וכעתודה לעלייה. הם הצרו גם על כך שקיימים לחצים בתוך הקהילה "המונעים דיון פתוח בבעיות הללו ובעניינים חיוניים אחרים, דיון שנחשב למעשה ככפירה בעיקר". הם תבעו חידוש בחיי הקהילה, ובראש ובראשונה "דיון נרחב, שאין חשוב ממנו להמשך החיוניות של החיים היהודיים. דיון המחייב פולמוס חופשי על מדינת ישראל, בעיותיה, מדיניותה ויחסיה עם התפוצה". מייסדי "ברירה" ראו במאבקם שאיפה לשינוי מתוך הקהילה, תוך נאמנות בסיסית לחיים היהודיים ולמדינת ישראל. הם חזרו וטענו שהם "תומכים נלהבים של תפוצה חזקה ויצירתית, כשם שהם תומכים נלהבים של ישראל חזקה ויצירתית."⁶⁴

באביב 1974, השיגו היוזמים סיוע כספי שאפשר להם לפתוח משרד צנוע במנהטן, לפרסם הצהרות וחוות-דעת בעיתונות, הן בארצות הברית והן בישראל, ולהפיץ ירחון שכונה בשם *InterChange, a monthly review of Issues facing Israel and the Diaspora*. בשנת 1976 כבר היו לתנועה 12 סניפים בערים הראשיות ברחבי ארצות הברית ו-1,200 אנשים ונשים נרשמו כחברים בתנועה. המספר לא היה מרשים בהשוואה לארגונים היהודים הוותיקים, אך "ברירה" הצליחה לגייס מספר רב מאוד של אישים בולטים, רבנים ואינטלקטואלים שהיו מוכרים לציבור. בין חברי ה"וועדה המייעצת" שנזכרו בפרסומי

התנועה, נכללו הרב יואכים פרינץ, שזכה ביוקרה רבה והיה מראשי הקונגרס היהודי העולמי, הרבנים יוג'ין בורוביץ ובלפור בריקנר – מראשי התנועה הרפורמית, רבי דוד גורדיס – מראשי התנועה המסורתית וראש הסניף של בית-הספר לרבנים בחוף המערבי, פרופסור סידני מורגנבסר – פילוסוף נודע מאוניברסיטת "קולומביה" וכן הרבנים מקס טיקטין וסטנלי רינגלר, מראשי "הלל", ארגון הסטודנטים של תנועת "בני ברית". איש לא יכול היה להטיל ספק בנאמנותם היהודית של אישים אלה ובנאמנותם למדינת ישראל.

רשימת הוועדה המבצעת (The Working Committee) היתה יותר בעייתית. חלק מחבריה היו דמויות מוכרות בפעילותן היהודית ובהגנה נגד התעמולה האנטישמית והאנטי-ציונית בקמפוסים בחמש השנים האחרונות. בהם, אלן מינץ שכבר הוזכר והרב דוד ספירשטיין שניהל את משרד התעמולה של התנועה הרפורמית בווישינגטון. לעומתם, היו ברשימה כמה שמות פחות מוכרים בקרב הקהילה, או משום שפעילותם בעבר התמקדה בבעיות כלל-אמריקניות ולא בעניינים יהודיים, או שהיו פעילים בארגונים רדיקליים, שנחשבו על-ידי רבים כמי שניצב "מחוץ למחנה". כזה היה, למשל, אחד משני המנהלים בפועל וממקבלי השכר בארגון, רוברט לב (Bob Loeb), בן למשפחה עשירה אך מתבוללת משיקגו. הוא בלט בסוף שנות ה-60 בקרב פעילי המאבק נגד המלחמה בווייטנאם, ובראשית שנות ה-70 היה מדובריה של CONAME שתוארה לעיל, ונקט בראשית העשור כמה צעדים חריפים ועמדות ביקורתיות נגד ממשלת ישראל.

הצבתו של ברי רובין כעורך משנה של בטאון התנועה InterChange, היתה בעייתית לא-פחות. ברי רובין, שבסופה של דרכו עלה לישראל והתמנה לפרופסור באוניברסיטת בר-אילן, שינה את טעמו לאחר מלחמת יום הכיפורים והצהיר על עצמו ציוני, אך היה זכור לרבים מפעילותו בראשית העשור במסגרת MERIP הארגון הפרו-פלסטיני והאנטי-ציוני שהרבה להרגיז את הממסד היהודי בדברים שהתפרסמו בשמו בכיטאוניו ובכנסיו.⁶⁵ גם שמו של פרופסור דן פרץ מהאוניברסיטה של מדינת ניו יורק, שהופיע ברשימת הפעילים, היה חשוב לביקורת. פרופסור פרץ היה מוכר בציבור היהודי כמי שהיה קשור בשעתו עם הארגון האנטי-ציוני של לסינג רוזנוולד, "המועצה למען היהדות", ופרסם מחקרים רבים על סבלותיהם של הפליטים הפלסטינים, שכללו ביקורת קשה על מדיניותה של ישראל. בקיץ 1975 התמנה ג'ון רסקי, תלמיד הסמינר התיאולוגי של התנועה השמרנית, כמנהל-שותף של הארגון – לצדו של בוב לב. הוא העיד על עצמו שהוא "אינו ציוני": "רובנו באנו מן התנועה השמרנית והאוריינטציה שלנו היתה בעיקרה דתית לא-פוליטית", אמר רסקי.⁶⁶

לא רק עברם של שני מזכירי התנועה הכביד על דימויה. חסרי ניסיון וללא התייעצות מספקת עם "הוועדה המייעצת", יצאו הפעילים המרכזיים בהכרזות בלתי-מאוזנות ונטולות רגישות ציבורית. כך, למשל, פירסמו ב-4 בנובמבר 1974 כרוז, ובו הביעו את התנגדותם להפגנת המונים, שאורגנה על-ידי גורמים מן הממסד היהודי ונתמכה על-ידי נציגי ישראל, נגד הופעתו של יאסר ערפאת בעצרת האו"ם. בכרוז שנשא את שמה של "ברירה" נטען שההפגנה היתה "מזיקה ושהיא רק תגביר את החרדה היהודית ואת בידודה של ישראל". צעד זה זיכה את התנועה בחשיפה תקשורתית רבה, אך התקבל בציבור כשבירה בוטה של הסולידריות הקהילתית ועורר זעם בחוגים נרחבים.

קושי נוסף שבו נתקלה התנועה בשלביה הראשונים נבע מן העובדה שרבים מחברי הנהלתה היו שייכים גם לארגונים אחרים, שלא תמיד פעלו מטעם "ברירה" או בקו אחיד עם צרכיה ועמדותיה. כך, למשל, בעוד שהתנועה יצאה בנובמבר 1975 בגינוי חריף נגד החלטת האו"ם שהגדירה את הציונות כגזענות, הפגין קומץ של פעילים ליד מרכז האו"ם למען מדינה פלסטינית.⁶⁷ הבולט ביותר היה מקרהו של ארתור ווסקאו. ווסקאו, חבר "ברירה", לא היה מן החוג הפנימי שניהל את ענייניה השוטפים, אבל דמותו הססגונית והשנויה במחלוקת נקשרה בשמה של "ברירה" ועיוותה את דמותה בציבור.⁶⁸ ארתור ווסקאו היה מן הדמויות המרכזיות, הן בתחומי המאבק נגד הממשל האמריקני ונגד מדיניותו הבינלאומית, הן במסגרת "תרבות הנגד" והן במסגרת ההתעוררות היהודית שתוארה לעיל (The New Jew). בסוף שנות ה-60, הקימו ארתור ווסקאו וקומץ חסידיו "מכון לחקר מדיניות" (Institute for Policy Studies) בושינגטון, שנועד לחשוף את מחדלי השלטון ו"פשעיו". במקביל, כונן ווסקאו במקום "חבורה" שכונתה בשם האידי "פארברענגען", ובלטה בסגנון "דור הפרחים" ששלט בטכסיה. ווסקאו גם ניסה להקים מעין תנועה עממית בשם "The National Jewish Organizing Project", שחרת על דגלו את הסיסמה "דרשו משפט" בעברית ובאנגלית, וטען שלאור המסורת היהודית חייבת גם היום היהדות להתבסס על "מחויבות לחיים של פעילות חיובית המבוססת על עקרונות מוסריים."⁶⁹ ניסיונות אלה לא חרגו מעבר לחוג מצומצם של אקטיביסטים רדיקלים נרגזים, אך השאירו תמיד רושם עז בכלי התקשורת.

ווסקאו עצמו תואר על-ידי עיתונאי ישראלי שראיין אותו כ"לבוש מכנסי ג'ינס ישנים וחולצה דהויה ועל ראשו חבוש כובע מצחיה, המזכיר את כובעו של טוביה החולב ב'כנר על הגג'. כדרכם של רדיקלים רבים הוא מגדל את שערותיו פרע וזקנו המטופח של הרצל נראה כזקנקן לעומת זקנו הארוך והרחב של ווסקאו."⁷⁰ במשך השנים שקדמו לייסודה של "ברירה", הוא הרבה לפרסם מאמרים בוטים, לתת ראיונות "מרגיזים" ולארגן מפגנים ואירועים תקשורתיים שנועדו להפגין הן את המחאה נגד "האימפריה האמריקנית" המשעבדת והן את הדבקות במסורת ישראל לפי גרסתו ופרשנותו של ווסקאו. בפסח 1969, ארגן ווסקאו באוניברסיטת ג'ורג' וושינגטון ליל-סדר בנוסח "ילדי הפרחים", ואף חיבר בעבורו הגדה חדשה בשם The Freedom Seder. בהגדה החדשה נערכו שינויים רבים ונתוספו קטעים ברוח המגמה הרדיקלית של מחברה. כך, למשל, צוטטו בהגדה דברי האפיפיור יוחנן ה-23 וקטעים ופזמוני רוק של "האבנים המתגלגלות". הפסוק "בשנה הבאה בירושלים" הושאר אך נוסף בעיבוד קל המשפט הרומי המפורסם "באשר החירות – שם ארצי!"⁷¹

מעשיו ועמדותיו של ארתור ווסקאו שיקפו רק את האגף הקיצוני של חברי "ברירה", ולא ביטאו את עמדתה המוסכמת של התנועה. אולם לנוכח היותו בולט כל-כך, הם צבעו בצבע רדיקלי עז את התנועה בכללותה. העובדה שהארגון כולו תמך בהקמת מדינה פלסטינית לצדה של מדינת ישראל, ובניהול דיאלוג מדיני עם אש"ף, עוררה את חמתם של תומכי ישראל, לא רק מהימין אלא גם מתוככי הממסד הציוני ומגורמי ההסברה של מדינת ישראל. ההשוואה שנמתחה בכרוזי הארגון בין סרבנותו של אש"ף להכיר במדינת היהודים ובין סרבנותה של ישראל להעניק לפלסטינים את זכות ההגדרה העצמית, קוממה רבים.⁷² בשנת

1975 היו רק גורמים מעטים בקרב הציבור הישראלי שתמכו בהקמתה של מדינה פלסטינית. לצדה של רק"ח, שהיתה למעשה מפלגה ערבית-פלסטינית, הוקם בשנת 1975 הארגון שחקק על דגלו את דגלי הלאום של שני העמים וקרא לעצמו בשם "המועצה לשלום ישראל-פלסטיין". ארגון זה התקבל בציבור הישראלי, בתחילת דרכו, בחשדנות ואף באיבה לא-מבוטלת. רוב הפעילים של קבוצות השלום שפעלו באותם ימים, דבקו עדיין במה שנקרא "האופציה הירדנית" וראו באש"ף אויב מר.⁷³ הזמנתו של האלוף במילואים מתתיהו פלד לאחד מכנסיה של "ברירה", נראתה בקרב הקהילה היהודית באמריקה כמעשה חתרני, גם אם בארץ לא רבים פקפקו בנאמנותו הלאומית של האלוף. מסע הרצאות שערך הארגון לאריה (לובה) אליאב בשנת 1975, לא יכול היה להרגיע את המתנגדים, משום שספרו של אליאב ארץ הצבי כבר ראה אור והוא נודע באותה עת כמתנגד מושבע למדיניות ממשלת ישראל בסכסוך.

חרף הטענות שנשמעו מפי דוברי התנועה בראשית דרכה, חזור והישמע, שסדר היום שלהם עוסק במגוון רחב של נושאים שצריכים להעסיק את יהודי התפוצות, השם "ברירה" והעיסוק הנמרץ בנושאי הסכסוך במזרח התיכון, קבעו בתודעת הקהל הרחב דימוי שעל-פיו עיקר עניינה של התנועה היה הביקורת נגד מדינת ישראל. ביל נובק טען שבחירת השם רמזה על החשיבות שהתנועה הקנתה למדינת ישראל ולשפה העברית, אך הוא עצמו היה מודע לכך שרוב המשקיפים פסחו על פרשנות זו והתרשמו מהנימה החתרנית שהשם משרד. בנסיבות של שנת 1975, לרבים מיהודי ארצות הברית נראתה ביקורת נגד ישראל מעשה חתרני גם נגד הקהילה עצמה. הישענותם של אנשי "ברירה" על חוגים בישראל שהביעו דעות דומות לשלהם, לא סייעה בידם להרגיע את ההסתייגות הרחבה ממעשיהם בקרב הקהילה.⁷⁴

המתיחות סביב פעילותה של התנועה הגיעה לשיאה בסוף שנת 1976. ההתנגדות הפעילה לעצם קיומה ולמעשי פעיליה קיבלה תנופה, בעקבות פגישה שהתקיימה ב-10 בנובמבר בווינגטון, עם שני פעילים מרכזיים באש"ף. הפגישה הוגדרה "פרטית" ו"לא לפרסום", ואורגנה על-ידי תנועת הקווייקרים (The American Friends Service Committee - AFSC), שדמותה בקרב הקהילה היהודית היתה שנויה במחלוקת. מצד אש"ף, השתתפו בפגישה סברי ג'רייס, לשעבר מראשי ארגון אל-ארד, שגורש מישראל בשנות ה-60 ושימש מנהל מרכז המחקרים של אש"ף בכירות, ועיסאם סרטאווי, שליח אש"ף בפריז – שהיה מופקד על מגעים עם פעילי תנועת השלום בישראל. מן הצד היהודי הוזמנו כחמישה אנשים, שכללו שני פעילים מרכזיים ב"ברירה", שבאו מטעם עצמם ולא כשליחיה: הרב מקס טיקטין, סגן מנהל ארגון "הלל" של "בני ברית" ואתור ווסקאו. פגישות מסוג זה כבר התקיימו מזה זמן. פעילים של "המועצה לשלום ישראל-פלסטיין", שכללו גם חברים ממרכז המפה הציבורית כגון לובה אליאב, מתי פלד ויעקב ארנון, לשעבר מנכ"ל משרד האוצר ויד ימינו של פנחס ספיר נפגשו עם עיסאם סרטאווי, ולמרות שעוררו ביקורת קשה בציבור הישראלי – לא נחשבו בלתי-חוקיים. ראש הממשלה, יצחק רבין, אף הודיע בכנסת שלמרות התנגדותו לדרכה של התנועה, הוא מכיר בזכותה לקיים מפגשים מעין אלו.⁷⁵ אלא שלרבים מקרב הקהילה היהודית בארצות הברית נראו פעולות כאלה כמעשי בגידה ממש. דבר הפגישה

נודע ברבים ולהוסיף "עוון על פשע", פרסם ארתור ווסקאו מאמר בניו יורק טיימס, שבו דיווח על הפגישה ו"הסביר" את עמדתו של אש"ף באור חיובי ואופטימי.⁷⁶ כתב בכיר בעיתון הוסיף במקביל כתבה תחת הכותרת: "מנהיגים יהודים אמריקנים חלוקים על עניין הפגישות עם אש"ף". פרסומים אלה נתנו ל"ברירה" פרסום נרחב ביותר והעמידו אותה כאילו היתה תנועה מרכזית בקרב היהודים, אך עוררו, בה-בעת, התנגדות נזעמת.

התקפת נגד

כפי שראינו, לא חסרו בקרב הצעירים בארצות הברית קולות של ביקורת נגד הנעשה בקהילה, נגד מדיניות הממסד הקהילתי ואף נגד מדיניותה של ממשלת ישראל. אף-על-פי-כן, לא עוררו תופעות אלה סערה כה עזה כפי שעוררה הופעת "ברירה" בנופי הפעילות היהודית. בסוף שנת 1976, כאשר התברר שהיא צוברת תאוצה, ובעיקר סביב הפגישה עם נציגי אש"ף, עוררה התנועה החדשה גל של התנגדות עזה ותוקפנית מצד חוגים נרחבים בקהילה. עשרות מאמרים ומכתבים למערכת פורסמו בעניינם בעיתונים יהודיים. דיווחים מוטעים ומסולפים הופיעו אפילו בעיתונות הכללית. הארגון כונה "בן הברית של אש"ף" ו"יהודים למען פת"ח" ונטען שהוא מטיף ליהודי ארצות הברית לנטוש את ישראל. הופצו שמועות, במזיד, ש"ברירה" נתמכת בכסף ערבי, כדי שתשמש שדולה נגד הסיוע האמריקני לישראל. מתנגדי התנועה הצליחו לגייס לצדם חבר קונגרס אחד, שכלל ב-Congressional Record הרשמי את הטענה ש"ברירה" "מעמידה פנים כאילו היא ארגון ציוני אך למעשה אינה אלא קבוצת סמך של אש"ף, הנתמכת על-ידי ברית המועצות."⁷⁷ בקרב עובדים במוסדות הקהילה, שהזדהו עם "ברירה", נתעורר החשש שמא יפוטרו ממשורותיהם.⁷⁸ צעדים במגמה זו אכן ננקטו נגד הרבנים של "הלל" שהצטרפו ל"ברירה", ובעיקר נגד הרב מקס טיקטין שהשתתף באותה פגישה שעוררה את הסערה. כך, למשל, הביע ג'וזף סטרנסטיין, נשיא ארגון ציוני אמריקה ZOA, שהיה קשור עם חוגי הימין בישראל, במכתב אל דוד בלומברג – נשיא "בני ברית" – זעזוע מכך שאדם כזה עומד בראש מערכת "המשפיעה על מוחותיהם הרכים של יהודים צעירים." "הליגה נגד השמצה", גם היא מזרועותיה של "בני ברית", דרשה מבלומברג "לקבוע כלל שיאסור על עובדים של הארגון להביע ברבים דעות הנוגדות את העקרונות הבסיסים ואת מדיניות הארגון" ושכל סירוב לציית לכללים אלה יגרור את פיטורי העובד.⁷⁹

המתקפה נגד "ברירה" הגיעה לשיאה בראשית שנת 1977, בשני פרסומים בולטים. בראשית ינואר 1977, פרסם העיתון היהודי הנפוץ ביותר בניו יורק רבתי – The Jewish Week – שורה של מאמרי שטנה נגד "ברירה". העיתון האשים את "ברירה" בכניסה בברית חשאית עם הפלסטינים, ובהעמדת פנים המיועדת להסתיר את מגמותיה האמיתיות. הדברים הועתקו ונפוצו ברחבי העיתונות היהודית בערי ארצות הברית ועוררו מחלוקות חריפות בתוך הקהילות עצמם.⁸⁰ ראל ג'ין איזאק (Rael Jean Isaac), חוקרת מוכשרת ומחברת מבריקה, ערכה מחקר פרטני על פעילי "ברירה", במגמה לחשוף את עמדותיהם האנטי-ציוניות. כותרת המחקר היתה:

"ברירה", יועצת למען היהדות" (Breira, Counsel for Judaism). זה היה משחק מילים שבא להשוות בין "ברירה" ל"מועצה למען היהדות", שהונהגה בידי לסינג רוזנוולד ואלמר ברגר, שפעלה בשנות ה-50 וה-60 כגוף אנטי-ציוני מוצהר, ועוררה התנגדות נרחבת בקרב הקהילה היהודית בארצות הברית. המחקר הודפס באלפי עותקים וזכה לתפוצה ניכרת מטעמו של ארגון שנקרא "אמריקנים למען ישראל בטוחה" (Americans For Safe Israel). הארגון נוסד בשנת 1971 בידי ראל איזאק ובידי בעלה, פרופסור סטיבן איזאק, וחברו אליהם כמה אקדמאים יהודים שהיו מקורבים לתנועה הרביזיוניסטית ולתנועה למען ארץ ישראל השלמה.

טענתה המרכזית של ראל איזאק היתה ש"ברירה" אינה אלא ארגון "חזית", המעמיד פנים כגוף ציוני הדואג לשלומה של מדינת ישראל, אך נועד בפועל לסייע לפלסטינים במאבקם בישראל ואינו אלא המשך ישיר ל-CONAME ול-MERIP. איזאק טענה כמו-כן, שתביעתה של "ברירה" לשוויון ערך בין התפוצות לישראל, אינו אלא טכסיס שנועד להרחיק את יהודי התפוצות מישראל: "מה שמושך את רוב החברים ל'ברירה'" טענה איזאק "הוא שהארגון נותן לגיטימיות לתחושת הריחוק מישראל שגברה בקרבם."⁸¹ היא סיכמה את חיבורה במילים הבוטות: "זהו חוסר ההגינות של 'ברירה' המוכנה לנטוש את ישראל בשם המחויבות לעתידה, שהפך אותה למכשיר כה יעיל לאלו העוינים את המדינה."⁸²

לביסוס טענותיה, חקרה ד"ר איזאק בפירוט רב ובחריצות מרשימה את קשריהם של רוב הפעילים המרכזיים בארגון ואת הצהרותיהם ומעשייהם בתחום בעיות הסכסוך בעבר. היא פירטה את קשריו של בוב לב עם ארגון CONAME ואת קשריו של בארי רובין עם MERIP "הידועה לשימצה". כמוזכר לעיל, את עיקר התקפתה האישית כיוונה איזאק נגד ארתור ווסקאו, שלטענתה – היה הדמות המרכזית באותו טכסיס הונאה של "ברירה". כמסופר לעיל, הפך ווסקאו במשך השנים בעיני רבים ל"ילד הפרוע" של תנועת הצעירים היהודיים ושימש לאיזאק מטרה נוחה להשמצה. היא מצטטת שפע של דברים "חמורים" שאמר ומעשים "נוראים" שעשה. כך, למשל, מזכירה איזאק שבעבור ווסקאו, המונחים "אימפריאליזם" ו"שיעבוד" כוללים גם את הכיבוש הישראלי ואת שיעבוד הפלסטינים. במהלך דיכויים של ארגוני הטרור הפלסטיני במחנות הפליטים בירדן, בספטמבר 1970, היא מזכירה עוד, הביע ווסקאו זעזוע מההתקפות של המלך חוסיין נגד "לוחמי השחרור הפלסטינים".

לצדו של ווסקאו זכו גם מנהיגים אחרים ומרכזיים יותר של "ברירה" לאותו טיפול. אישים בולטים כמו הרב בלפור בריקנר והרב ארנולד ג'קוב וולף, מהבולטים ברבני התנועה הריפורמית, היו לטענתה של איזאק, נתונים להשפעתו של ווסקאו והיא מביאה דברים המעידים – לדעתה – על גישתם החתרנית נגד האינטרסים של המדינה. כך, למשל, מצוטטים דברי ארנולד ג'ייקוב וולף, רבה של "הלל" באוניברסיטת ייל, שלאחר מלחמת יום הכיפורים הטיף לישראל שעליה להיות פחות שחצנית ופחות נוקשה בעמדתה כלפי הערבים, ודברי תמיכה של אלברט אקסלרוד, רבה של "הלל" באוניברסיטת ברנדייס, ב"פנתרים השחורים" – כביטוי לאותה חתרנות.⁸³

בעין הסערה

החוכרת של ראל איזאק זכתה לתפוצה רחבה ולהד ניכר. "ברירה" היתה נתונה עתה להתקפות חריפות מכיוונים שונים. העובדה ש"הליגה להגנה יהודית", בהנהגתו של מאיר כהנא, נרתמה להפיץ את החוכרת של איזאק – לא היתה הפתעה. בריונים של התנועה ניסו מדי פעם לפוצץ אסיפות של "ברירה" ונשאו כרוזים שקראו "מוות לברירה". בוני פכטר, מנהיגה בולטת בשורות "הליגה" השוותה את מנהיגי "ברירה" ל"יהודים שהסגירו את אחיהם לידי הנאצים".⁸⁴ הזדהותו הבלתי-מסויגת של הירחון היוקרתי Commentary, שנטה באותם שנים לעבר עמדות שמרניות, היתה צפויה אף היא. ג'וזף שטן מיחזר במאמר שפרסם בכטאון זה את רוב טיעוניה של ראל איזאק, והצביע על שורת התבטאויות של פעילי "ברירה" המעידות, לדעתו, על אהדה בלתי-מסויגת של הארגון לאש"ף. הוא סיכם את מאמרו לאמור: "פעולה במודע למען 'שלום' נוסח אש"ף, או מתן סיוע לאלו שפועלים למענו, יכולים להיחשב בנקל כחס עוין לישראל".⁸⁵

גם חוגים רבים וארגונים מלב הממסד הקהילתי יצאו חוצץ נגד התנועה. כך, למשל, קראה "המועצה המייעצת ליחסי-ציבור" (JCRAC) ליהודים להימנע מקשרים עם כל יהודי התומך בפומבי במשא ומתן עם אש"ף. הכתובת שנגדה יצאה החלטה זו היתה ברורה, גם אם לא פורשה בשמה. אפילו הרב ארתור הרצברג, לימים מראשי תומכיה של תנועת השלום הישראלית, ששימש באותה עת יושב ראש הקונגרס היהודי האמריקני (The American Jewish Congress), והיה ידוע בעמדותיו הליברליות, סירב להשתתף בישיבה של אחת מוועדות הקונגרס, משום שנציג של "ברירה" הוזמן אליה. בטאון הקונגרס Congress Monthly, שיבה באחד ממאמריו את חוכרתה של ראל איזאק ואפילו פרסם כתובת להשגת עותקים של החוכרת. רוב העיתונים היהודים ברחבי המדינה יצאו אף הם בהתקפות נגד "ברירה", ובמקומות לא-מעטים הוקיעו מוסדות הקהילה את התנועה בהצהרותיהם הרשמיות.⁸⁶

פעילי "ברירה" חשדו שידם של דיפלומטים ישראלים מעורבת בארגון, או למצער – בסיוע להסתערות הגדולה נגדם. רק פתיחת תיקי משרד החוץ של אותן שנים לעיון החוקרים תוכל לגלות האם הנחה המרכז בירושלים את הדיפלומטים הישראלים בארצות הברית לפעול נגד התנועה. בינתיים, ברור שלפחות שלושה מאנשי הקונסוליות הישראליות בבוסטון, פילדלפיה וושינגטון נקטו צעדים ממשיים להרתיע אישים מלקחת חלק בפעילות התנועה. כך, למשל, הפגיש קונסול ישראל בבוסטון את שלמה ארגוב – מבכירי משרד החוץ – עם שלושה פעילים שהוזמנו להופיע בכינוס של "ברירה". הדיפלומט הישראלי שלל את זכותם של אנשי "ברירה" לדבר על ענייני מדיניות החוץ של ישראל, וטען שעמדתה של התנועה שוללת את קיומה של המדינה. המוזמנים האמריקנים, שכללו את נתן גלזר, סופר והוגה-דעות בולט מהחוגים הניאו-שמרניים, הזדעזעו מן הגישה התוקפנית ואחד מהם אמר לאחר מכן: "לא יכולתי לישון כל הלילה. מעולם לא נאמר לי שאני שייך לקשר שנועד להרוס את מדינת ישראל. מובן שאיני מצפה ממדינת ישראל להסכים עם 'ברירה', אבל פגישה זו היתה מיותרת. זה היה עלבון והשפלה".⁸⁷

כאמור, נסב עיקר מחץ ההסתערות הציבורית נגד "ברירה" על תמיכתה במשא ומתן עם

המנהיגות הפלסטינית. עמדתה הרשמית של "ברירה" כרכה הכרה באש"ף בהכרה הדדית של אש"ף בזכותה של ישראל להתקיים כמדינה היהודית, אך לא רבים הבחינו בדקות זו. הדימוי הפרו-אש"ף של "ברירה" ניזון לא רק מעמדותיהם של כמה מפעיליה המרכזיים בנושא זה, בטרם הוקמה התנועה, אלא גם מכמה צעדים שהתנועה עצמה נקטה ובעיקר מדעות שכמה מפעיליה המרכזיים הביעו לאחר שהתנועה קמה. כך, למשל, נקרא רוברט לב – אחד משני מזכירי התנועה – להופיע בפני תת-וועדה לעניני המזרח הקרוב בסנט, בראשותו של הסנטור מק-גוורן. משם, קרא לב לממשלת ישראל לפתוח במשא ומתן עם אש"ף בלי לאזן קריאה זו בקריאה לאש"ף להכיר במדינת היהודים.

לנוכח אי-בהירות זו, אפילו אישים בולטים מהחוגים הליברליים בקרב המנהיגות היהודית, מצאו לנכון להביע את מורת רוחם. כך, למשל, פרסם הרב אלברט פורספן (Albert Vorspan), סגן נשיא התנועה הרפורמית, שהיה מוכר בציבור כליברל נלהב, בפברואר 1977, מאמר בביטאון התנועה שבו הסביר מדוע לא הצטרף ל"ברירה": "אני ביקורתי כלפי כמה מקווי המדיניות של ישראל, במיוחד בכל הנוגע לפלסטינים. יתר על כן, למרות שאני תומך בעמדתה הנחושה של ישראל בכל הנוגע לאש"ף, אני מאמין שיהודים אמריקנים אינם חייבים לחתום באופן עיוור על המדיניות הישראלית." עם זאת, החליט שלא להצטרף ל"ברירה", משום "שלדעתי המחוסם לשלום במזרח התיכון אינו העקשנות הישראלית אלא סירובם של הערבים להשלים עם מציאות קיומה של המדינה היהודית." במצב זה, הוסיף והסביר, עמדתה של "ברירה" תוסיף לחץ וביקורת על צד אחד בסכסוך, וזוהי גישה "לא הוגנת, לא מועילה ובלתי-סימטרית באורח יוצא דופן".⁸⁸

חברי "ברירה" ותומכיהם לא טמנו אף הם ידם בצלחת. לרבים מהם היה מעמד בולט בארגונים יהודיים שונים וגישה קלה לכלי התקשורת היהודיים, ואף הכלליים. מאמרים רבים שהתפרסמו בחורף 1977, יצאו להגנת התנועה ולהסברת עמדותיה, ורבים מהם כיוונו את חיצו מחאתם נגד החוברת של ראל איזאק, שלדעתם סילפה את דמות התנועה ופירשה בזדון את עמדותיה ומעשיה פירוש מפליל ולא הוגן.⁸⁹ גם כמה מן המנהיגים הקהילתיים ראו במאמרה של ראל איזאק ביקורת בלתי-הוגנת, שהזכירה להם את השיטות שבהן נקט הסנטור יוג'ין מקרתי בשנות ה-50, במצוד שערך נגד הקומוניסטים בארצות הברית. מסע ההשמצות שתואר לעיל, ובעיקר האיומים בפיטורי פעילים בתנועה, נראו להם כ"ציד מכשפות". גם אם לא קיבלו את עמדות התנועה ולא היו מאושרים מפעולותיה, הם נחלצו להגנה על זכותה להביע את דעותיה, והתנגדו לצעדי החרמה – שנראו להם כסתימת פיות הנוגדת את מסורת הפתיחות והחופש שחייבות להדריך את היחסים בתוככי הקהילה. הוועד היהודי האמריקני, שהיה ידוע בעמדותיו הליברליות, מינה ועדה לבחינת עמדותיה ומדיניותה של "ברירה" כדי לבחון האומנם יש אמת בטענות שהטיחו בה מתנגדיה. כמה משועי ניו יורק התכנסו והזמינו את ראשי התנועה, כדי לעמוד מקרוב על עמדותיהם ולשמוע את טרוניותיהם נגד מסע ההשמצות שלו היו נתונים מזה חודשים אחדים.⁹⁰

ביקורת מבית

הביקורת הכואבת ביותר, באה מצד האיש שיוזם את התנועה והיה ירידם האישי של רוב מנהיגיה וקרוב מאוד לדעותיה – אך נשאר מנגד. אלן מינץ, העורך של Response, בטאון שהפך זה מכבר לשופרה הבולט של תנועת "היהודים החדשים", היה חבר בקבוצה שיזמה את "ברירה" בשלהי 1973. מיד לאחר מכן, יצא מינץ לשנת מחקר ולימודים בישראל ולא לקח חלק בהקמתה הרשמית של התנועה, באפריל 1974. עם שובו, בקיץ של אותה שנה, היתה התנועה כבר מאורגנת היטב וכמה ממבצעייה והכרוזותיה כבר פורסמו ברבים, והיא התקבלה ברבים, בניסוחו של מינץ, "כשופר של קהילת הסטודנטים היהודים בנושאים העוסקים בישראל". אך מינץ היה עתה מנוכר לאווירה ששררה בתנועה ונמנע מלהצטרף אליה. בסוף שנת 1976, על רקע המאבק הקשה שבו היתה התנועה נתונה, מצא מינץ צורך להסביר את הסתייגותו ואת היסוסיו במאמר שפורסם במגזין שלו.⁹¹ אלן מינץ שהה בישראל בימי מלחמת יום הכיפורים ובתקופה הסוערת שלאחריה, כאשר ישראל ליקקה את פצעי המלחמה. הוא חש הזדהות עמוקה עם סבלם של הישראלים: "חזרתי ממסע אל מרכז ההיסטוריה היהודית, שם הצצתי בזוועה של הפגיעות המתמדת. ראיתי את הייסורים והשינויים שחלו בחברה הישראלית [...] אברך הילדים במשפחות השכנים והמורים, ההשעיה של מהלך החיים השגרתי של קרובי הצעירים וידידי, ההתפכחות המכאיבה מהאשליה בדבר העצמאות המדינית, וההכרה המיידית בבידודה של ישראל בין האומות ותנאי קיומה השבירים". והנה, בשובו – מצא שידידיו לא היו כלל רגישים לכל זה ואפילו שמחו שתחזיותיהם, כביכול, התאמתו. הוא הזדעזע מ"היעדר הזדהות אמפתית עם הטרואומה הרחבה שהעם היהודי חווה זה עתה." מעל לכול, הוא נוכח שחסרה במרכז "ברירה" "אהבת ישראל – אהבה ללא תנאי לעם היהודי". "ברירה", טען מינץ, התיימרה לנקוט עמדה "מבפנים", אך חרף הצהרותיה בדבר נאמנותה לעם היהודי – עלתה בלבו ההרגשה כאילו דברים חסודים אלה לא היו אלא טכסיס אסטרטגי לרצות את רגשותיה של הקהילה היהודית – "מעין מתינות מדומה שננקטה כפשרה פנימית." והוא המשיך והסביר ש"מבחינה רגשית היינו מרגישים יותר בנוח אילו הביקורת [של התנועה] היתה מלווה במידה של התפעמות מכל מה שישראל מייצגת היום." מינץ מתח ביקורת על העיתוי האומלל של פעולות התנועה בקשר לביקורו של ערפאת באו"ם, וסיכם: "לעתים קרובות נראה ש'ברירה' פשוט אינה נמצאת במגע עם הריתמוס הרגשי של העם היהודי."⁹²

דבריו של מינץ נאמרו בלב דואב ושיקפו אי-נחת שאחזה ברבים גם מתוך התנועה עצמה. בשנתיים שבהן הצליחה התנועה לגדול ולרכוש נוכחות בולטת בציבור היהודי, נספחו אליה גם גורמים שהיו רחוקים מהיהדות ומישראל, ואפילו גורמים שהיו עד אז אנטי-ציונים. טענותיה של ראל איזאק, כאילו התנועה נוסדה והונהגה בידי יסודות כאלה – היתה מופרזת ושקרית, אולם קשה היה להזים אותם, משום שנקל היה להצביע על גורמים בשולי המחנה שהתאימו להגדרותיה. גם אלן מינץ הזכיר כמה מחברי "מועצת המערכת המיעצת" של ביטאון התנועה InterChange ומעלה – באירוניה – תמיהה: "מה בתולדות השתתפותם [של אותם חברים] בענייני הקהילה מקנה להם את הסמכות לייעץ בעניינים הנוגעים לישראל?"⁹³

בדק בית – ועידת החברים

ב-20 בפברואר 1977, נפתחה בניו יורק "הוועידה השנתית הראשונה של חברי 'ברירה'". כנסים מצומצמים יותר התקיימו במהלך שלוש השנים שקדמו לאירוע זה, אולם הנהגת התנועה סברה שבשל התרחבותה, הגיע הזמן לערוך כנס ארצי גדול שיסייע בגיבוש התנועה ויעודד את הסניפים להתרחבות נוספת. הוועידה תוכננה מזה זמן רב, אך תוך כדי הכנתה התגשש הוויכוח הציבורי סביבה וההנהגה הגיעה למסקנה שהוועידה תהיה גם הזדמנות נאותה לתקן פגמים, לשפר את תדמיתה, להבהיר את דרכה בעתיד ולכנות מחדש את מנהיגותה. בחודשים שלפני כינוס הוועידה ניכרו מגמות אלה גם בירחון התנועה. אף שענייני הסכסוך במזרח התיכון המשיכו להעסיק את העורכים, הופיעו גם כמה מאמרים שנועדו להזים את הדימוי של תנועה המתעניינת רק בסכסוך במזרח התיכון. כך, למשל, הוזמן אצל ארווינג האו, סופר נודע שפרסם זמן קצר קודם לכן ספר פופולרי על היהודים באמריקה בתקופה ההגירה הגדולה, מאמר על ילדותו במורד העיר בשנות ה-30, עם לקח מחיי היהודים של הימים ההם, בדבר הדרך שבה ניתן לבנות קהילה פלורליסטית אך סולידרית גם בימינו.⁹⁴ מאמר אחר יוחד לגורל הקהילות בברוקלין בשנות ה-60, וגם מאמרו של פרופסור נתן גלזר, שעסק ביחסי הקהילה היהודית באמריקה עם ישראל, נכתב בטון חיובי.⁹⁵ המערכת ציטטה גם דברים שאמר אריה דולצין, גזבר הסוכנות היהודית מטעם חירות, שטען שמרכזיותה של ישראל בחיי העם היהודי היא עובדה שאינה יכולה להיות נתונה במחלוקת: "מרכזיותה של ישראל היא כיום חלק אינטגרלי של הדרך שבה תופשים יהודים בכל העולם את זהותם."⁹⁶

לצד דיונים עקרוניים והצהרתיים שהתקיימו במליאה, פעלו בוועידה חמש וועדות-משנה (Commissions), שנועדו לגבש את המצע החדש של התנועה. הוועדה הראשונה עסקה ב"חיים יהודיים בגולה." נראה, שלא במקרה הועמד נושא זה בראש הרשימה. הדבר נועד להוכיח בעליל, שהסכסוך במזרח התיכון אינו הנושא היחיד, ואפילו לא הראשון במעלה, המעניין את "ברירה". ועדה זו עסקה במגוון גדול של נושאים והתמקדה בנקודות הביקורת שבהן עסקה "ברירה" מראשיתה: חופש הביטוי בחיים הקהילתיים היהודיים; עצמאות העיתונות היהודית; חינוך יהודי; שוויון גברים ונשים בחיי הקהילה; צדקה; חידוש החיים הדתיים היהודיים; היחס של יהודי אמריקה לחברה האמריקנית; הקשר בין יהדות ארצות הברית לקהילות אחרות בתפוצות (כולל כמובן יהדות ברית המועצות).⁹⁷

הבולטות בהחלטות הוועדה הזו היו, כצפוי, קשורות בשאלות הזכות למחלוקת ולמגוון-דעות: "אנו מכירים בצורך לקיים דיון נמרץ על כל הנושאים המשפיעים על העם. [...] לאף קבוצה בקרב הקהילה היהודית אין חזקה על הנוסחה הטובה להמשך החיים היצירתיים ולהשרדותו של העם. לפיכך אנו מחויבים לטיפול אוויריה של חירות המחשבה והביטוי בקהילה." יתר על כן – "אנו דוחים את הטענה שביטויי אי-הסכמה בתוכנו מהווים איום על ביטחון היהדות." בהחלטות ניכר גם הד כעסם של חברי "ברירה" על מסע ההשמצות והסילופים שהתפרסם בעיתונות היהודית. הוועדה "קוראת לעיתונאים יהודים לדווח על חיי הקהילה היהודית באובייקטיביות, בשלמות ובהגינות. וכן היא קוראת

לכתיבה העת ולבעליהם, לתת לסגל המערכת עצמאות ממשית ולעודדם לדרוש את כל צדדיו של נושא הנתון במחלוקת.

כצפוי, טענה הוועדה שבחיי הקהילה קיימת אפליה של נשים, והודיעה על מחויבותה "לשותפות מלאה של נשים וגברים כמנהיגים וכחברים של התנועה", וקראה לכל יתר הארגונים היהודיים לעשות כן ולפעול לביטול הדעות הקדומות בכל הנוגע לתפקודי המינים (Sex Roles) במוסדות החילונים והדתיים. הוועדה קראה לחידוש החיים הדתיים בריבוי של דרכים, תוך הדגשת הצד הרוחני שאותו כינתה הוועדה במושג העברי "כוונה" (Kavannah). בדרך-כלל, ניכרה בהחלטות הוועדה הזו השפעתם של פעילי ה"חבורות" ו"הקטלוג היהודי". הם הרבו במונחים עבריים מסורתיים כגון "צדקה" ו"צדק" (Tzedakah & Tzedek), ואף תלו את תביעותיהם באילן נשגב – ברמב"ם. יותר מכול, אפיין המבוא להחלטות את רצונם של באי הוועדה להוכיח את נאמנותם לחיים היהודיים ולהודיע את אמונתם ש"המפתח לחידוש החיים היהודיים נעוץ במחויבות אישית ובשותפות מעשית בחיי הקהילה".

גם הדי המחלוקות סביב המאבק לשחרורם של יהודי ברית המועצות נשמעו. הוועדה הצהירה שעל "הקהילה היהודית האמריקנית לגייס את כוחה לא רק לעידוד ההגירה והעלייה מארצות אלה, אלא גם למען המאבק לשיקום הזהות היהודית, התרבות והדת בתוככי הארצות הללו, ובמיוחד בברית המועצות."⁹⁸

הוועדה השנייה עסקה ב"יחסי ישראל עם התפוצות". גם כאן ניכר הרצון לתקן את דימויה של התנועה ולחזק את טענתה שהיא פועלת מתוך הקונצנזוס ולא מחוצה לו. כך, למשל, נאמר בהקדמה להחלטות: "אנו מחויבים לחיים היהודיים, לעקרונותיה המוסריים של היהדות, להישגיה הרוחניים והאסתטיים, למורשתה התרבותית ולתולדותיה המלהיבות. אנו מאמצים את הדעה שיהודים ברחבי העולם ולאורך כל הדורות הם עם אחד. מדינת ישראל היא השתקפות מיוחדת של אותו עם." ובמקום אחר מצוי ניסוח ציוני למהדרין: "אנו מדגישים את תמיכתנו בקיומה ובהתפתחותה של מדינת ישראל בטוחה, כביטוי לזכות ההגדרה העצמית של העם היהודי." עם זאת, נאמר שם גם: "קהילות התפוצות אף הן, באותה מידה, גורם חיוני. אנו מאמינים שהמשך החיים היהודיים נעוץ בתלות ההדדית של העם היהודי הן בישראל והן בתפוצות. אנו אוהדים את ישראל ומוקירים את אוצרות התרבות והדוגמאות המוסריות הרבות שהיא העניקה לנו, אך באותה דרך אנו מאמצים את עושר הניסיון היהודי באמריקה הצפונית ומשתוקקים להמשיך ולתור אחרי האפשרויות הטמונות בו ולהרחיב אותן." ניסוחים אלה לא היו נעימים לאוזנם של ישראלים רבים, שניזונו עדיין ממורשת שלילת הגולה שעמדה בבסיס הרעיון הציוני. אולם בפועל, שיקפו דברים אלו את הדרך שבה נהגו ציונים מוצהרים בארצות הברית, ואפילו את המדיניות שליו אשכול, ראש ממשלת ישראל הצהיר עליה בקונגרס הציוני, בשנת 1966 – "עם הפנים לגולה". זו היתה רוחה של האחדות שגובשה בין התנועה הציונית העולמית למנהיגי הקהילות בתפוצות, עם כינונה של "הסוכנות היהודית" המורחבת, לאחר מלחמת ששת הימים.⁹⁹ המחלקות החינוכיות של התנועה הציונית העולמית, ניהלו מאז מלחמת ששת הימים מדיניות שקיפלה בעת ובעונה אחת טיפוח עלייה, חיזוק הזיקה של יהודי הגולה למדינת ישראל, אך גם חיזוק הגולה עצמה וטיפוחה של זהות יהודית בקרב הנוער היהודי

ברחבי התפוצות.¹⁰⁰

גם בנושאי ה"עלייה", ה"ירידה" והגירת יהודי ברית המועצות, שהיתה באותם ימים בעיצומה, נשמר אותו "איזון עדין", אך השתקפו בו גם המחלוקות: "אנו מאשרים ש'עלייה' היא מעשה חיובי, אך באותה מידה אנו מאשרים את זכותם של ישראלים לגור בארצות אחרות. ברומה לכך, אנו דוחים כל צעד המבקש להקשות על יהודי ברית המועצות לממש את זכותם להתיישב ולבנות מחדש את חייהם מחוץ למדינת ישראל. אין אנו סבורים שישראלים המתגוררים מחוץ לישראל, או יהודים סובייטים הבוחרים להגר לצפון אמריקה, בוגדים בציווי יהודי מוגדר. רוב הפעילים הישראלים שהיו מעורבים בעניינים אלה היו מתקוממים נגד ההגדרות שצוטטו כאן, ודבריו של מי שעדיין היה ראש ממשלת ישראל, יצחק רבין, שכינה את ה"יורדים" "נפולת של נמושות", הדהדו בציבור הישראלי באותם ימים ממש. אולם, רוב מנהיגי הקהילה היהודית בארצות הברית היו חותמים עליה ללא קושי, שהרי במימונן של הקהילות הללו פעלו באותם ימים עצמם אנשי הג'וינט ופעילי האיאס (HAIAS), לסייע ליהודי ברית המועצות שבחרו להגר לארצות אחרות, ולא לישראל – להגיע למקום בחירתם.

ועדת משנה מיוחדת יוחדה ל"אופיה ועתידה של החברה הישראלית". כמסופר לעיל, בילו רבים מפעילי "ברירה" תקופות זמן בארץ והכירו היטב את בעיות החברה הישראלית. לאור אמונתם בחשיבותה של ישראל, הם גם ראו לעצמם זכות וחובה להביע דעה בדבר אופיה של החברה בישראל; ומחמת נטייתם הכללית לביקורת ולצורך ברפורמות חברתיות בכל אתר – הם נטו להתחבר בנושא זה אל תנועות השמאל והמחאה שקמו בישראל. במקום אחר, המליצו על "עזרה מדינית, מוסרית וכספית ישירה לאותם גורמים בחברה הישראלית, הנאבקים למען עקרונות השלום, השוויון החברתי, הדמוקרטיה, זכויות האזרח וערכים אחרים העולים בקנה אחד עם המורשה הנבואית היהודית." הם תמכו בכוחות בישראל המעודדים את סגירת הפערים הכלכליים, בעדיפות מתקנת שתאפשר לקהילת הרוב המזרחית בישראל לתפוס את מקומה הראוי בחברה, בהגברת כוחן של נשים בחברה ובממשל, במאבק במונופול של החוגים האורתודוקסיים בחיי הדת ובחיי האזרחים ובטיפוח פלורליזם תרבותי, שיקנה למיעוט הערבי שוויון כלכלי, חברתי וחינוכי. במישור המעשי, המליצה הוועדה לעודד התנדבות של צעירים יהודיים מהתפוצות לסייע בקידום הערכים הללו, לתמוך כספית בארגונים המקדמים ערכים אלה ואף "לתמוך באותם יהודים שמתכננים לעלות לישראל".

מובן, שגם בעיות הסכסוך הישראלי-ערבי לא נעדרו מסדר היום. הוועדה הרביעית עסקה ב"גורמים החיוניים לקידום שלום ערבי-ישראלי." להזמנת הטענות כאילו ברירה תומכת בפלסטינים, הדגישה הוועדה שבסיס המלצותיה הוא דאגה לכיטחונה של ישראל, לרווחתה ו"להגשמת החזון הציוני הגדול של הקמת חברה צודקת שחיה בשלום במזרח התיכון." ניתוח סיכויי השלום והדרכים להשגתו לא היה שונה מעמדותיהן המוצהרות של קבוצות בשמאל הישראלי כגון "שי"ח", מפ"ם וכמובן המועצה לשלום ישראל-פלסטין; ומעמדותיהם של אישים כגון אריה (לובה) אליאב, יהושפט הרכבי וכמובן אורי אבנרי ומתתיהו פלד: שלום ניתן להשגה רק ב"ויתורים גדולים והרדיים"; יש ארצות ערביות

וחוגים פלסטינים המוכנים להכיר בזכותה של ישראל להתקיים כמדינה ריבונית יהודית בגבולות בטוחים. זה מחייב סילוק כל הסעיפים ב"אמנה הפלסטינית" הקוראים לפירוקה של ישראל והתנערות מהשימוש באלים ובטרור נגד אוכלוסייה אזרחית. מצד שני, זה מחייב נכונות ישראלית להכיר בזכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית בגבולות ה-4 ביוני 1967, עם תיקונים הנדרשים לביטחונה של ישראל. בנקודה זו, חזרה "ברירה" על העמדה שהעלתה עליה את חמת היהודים וקראה למדינת ישראל להביע את נכונותה לשאת ולתת עם נציגים מוסמכים של העם הפלסטיני, בלי להוציא מכלל זה את אש"ף. היא לא מנעה גם מהגשיה בנקודות: ירושלים צריכה להשאר מאוחדת ונגישה לכול, אך לאחר בוא השלום יוכלו הפלסטינים להקים את בירתם בחלקה הערבי של העיר.

גם בוועדת המשנה החמישית, שיוחדה ל"מדיניות ארצות הברית במזרח התיכון", ניכרת השאיפה לרכך ולמתן את ההצהרות. הוועדה מביעה את חרדתה, שמא תנצל ארצות הברית את תלותה הקיצונית של ישראל, כדי לאלץ אותה לעשות ויתורים טריטוריאליים בלי לאלץ את הערבים לעשות מצדם ויתורים מדיניים, "לחץ שיופעל על צד אחד לא יוכל להביא שלום ולמעשה יגרום למלחמה." לעומת זאת, ממליצה הוועדה שממשל ארצות הברית ינצל את השפעתו לעודד את מדינות ערב, את ישראל וקשת נרחבת ככל האפשר מקרב המנהיגות הפלסטינית (כולל אש"ף, אם תתוקן "האמנה הפלסטינית"), לגשת אל שולחן המשא ומתן, במסגרת ועידה בינלאומית, במגמה להשיג שלום כולל.

גם בתחום הארגוני נעשה מאמץ לשנות את דימויה של התנועה ולרענן את מנהיגותה. כיושב ראש התנועה נבחר הרב ארנולד ג'ייקוב וולף, הוגה-דעות נערץ שהיה מכובד בשכבות רחבות של הציבור היהודי. הוא נטש את עמדתו כרבה של קהילה שמרנית עשירה בשיקגו, והתמנה כרבה של "הלל" באוניברסיטת ייל. לוועד-הפועל של הארגון הוכנסו כמה אישים שעסקו בחינוך יהודי, כגון הרב דוד סילברמן – ממורי הסמינר התיאולוגי של התנועה השמרנית, והלל לוין – מראשוני "חבורת שלום" הבוסטונית. כמו-כן, צורפו נאמני ישראל מובהקים כגון הרב סטנלי רינגלר מרבני "הלל", ודוד טולין שהיה מנהל החינוך היהודי בפילדלפיה ויושב ראש לשעבר של הפרציה הציונית בעיר זו. התנועה הצליחה לגייס למוסדותיה גם כמה אישים מכובדים מפעילי הקהילה, בהם מימי הלפרין – מראשי הוועד היהודי האמריקני ושלדון גריין – מהקונגרס היהודי האמריקני בקליפורניה.

דעיכה וסוף הדרך

לכאורה, נפתחו בפני "ברירה" השערים להתרחבות ולהתקבלות, וראשי התנועה הרגישו סיפוק רב מתוצאות ועידתם, הן מצד התמיכה שלה זכו מרבים וגם טובים מפעילי הקהילה היהודית, והן מצד הדיוק שהשיגו בהגדרת מטרתיהם ועמדותיהם. אף-על-פי-כן, היתה זו ההופעה הציבורית האחרונה של התנועה, ולמרות שהוועידה כונתה "שנתית", לא התקיימה

שנייה. במהלך החודשים הבאים הלכה פעילותה ודעכה. ג'ון רוסקי, אחד משני מזכירי התנועה, נזכר כעבור 30 שנה בפרשה והעלה שלוש סיבות עיקריות להתפרקותה של "ברירה": א. ההסכמות האידיאולוגיות הנרחבות, שבאו לידי ביטוי בהחלטות הוועידה, כיסו על מחלוקת עמוקה בדבר דרכה של התנועה. חלק מהמנהיגים שאפו להקים תנועה עממית רחבה (A grassroot movement), שתפרוש רשת נרחבת של סניפים בכל הקהילות ברחבי הארץ, ואילו קבוצה אחרת דגלה בגישה אליטיסטית, כלומר – בניצול איכות המנהיגים והשפעתם לשינוי עמדות בקהילה, באמצעות לחץ מלמעלה. ב. לחץ ההסתערות נגד התנועה מבחוץ, והספקות שאכלו בה מבפנים, נתנו את אותותיהם במנהיגות ודילדלו את שורותיה. ג. עקב ההסתה הציבורית, התקשתה התנועה לגייס כספים ונקלעה לחובות.¹⁰¹

אכן, להתפרקותה של תנועת "ברירה" היו גורמים פנימיים והן גורמים חיצוניים. האשמותיה של ראל איזאק, שהתנועה כולה לא נועדה אלא לאפשר לתומכי אש"ף להתחפש במסווה של מי שדואגים לכאורה לשלומה של ישראל, ושהתנועה כולה יסודה בכחש ובחוסר הגינות, היו טענות מרושעות וחסרות שחר.¹⁰² עם זאת, יש לציין שבצילה של "ברירה" חסו כמה גורמים ואישים שחיפשו בה לגיטימיות, למרות שעמדותיהם היו הרבה יותר רדיקליות מעמדותיהם של מייסדי התנועה ומנהיגיה העקריים.¹⁰³ בסניפים אחרים של התנועה בלטו קבוצות יהודים שעיקר מעיינם היה נתון לנושאים כגון מיסטיקה הודית, מדיטציה, סמים "מרחיבי אישיות" ושאר נושאים אופייניים של ה-New Age שהחל מתפתח באותה עת, והם היו מנוכרים ליהדות. קשריהם של חוגים אלה עם נושאים יהודיים היה רופף. שאיפתו של הגרעין הקשה של התנועה לחזק את הלגיטימיות שלה בעיני הציבור, על-ידי הדגשת מחויבותה לעתיד ישראל ולעתיד היהדות, הבליטה את הסתירות הפנימיות שמסגרתה הרופפת אפשרה.

עלייתו של הליכוד לשלטון בישראל, ביוני 1977, וביקורו של נשיא מצרים אנוואר סאדאת בירושלים, שינו לבלי הכר את סדר היום הפוליטי של ישראל ואת השיח הציבורי בקרב יהודי ארצות הברית. תשומת הלב הוסבה בסוף העשור אל תהליך השלום עם מצרים, ולשעה נראה היה שבעיותיהם של הפלסטינים איברו מדחיפותם המיידית. סילוקה מהשלטון של מפלגת העבודה, אשר במשך שנים כה רבות התרגל הממסד היהודי בארצות הברית לראותה כמייצגתה הנאמנה של ישראל, ועליית הליכוד – שהיה מקובל עד אז רק על מיעוט ציונים מהימין – הפכו את הביקורת על מדיניות הממשלה ללגיטימית יותר בעיני יהודים רבים. הופעתה הדרמטית של תנועת "שלום עכשיו" בנוף הציבורי הישראלי, באביב 1978, הפכה גם את תומכי השלום הצעירים בארצות הברית ללגיטימיים יותר, אולם את מקומה של "ברירה" תפסו עתה ארגונים אחרים; ובראש ובראשונה – "ידידי שלום עכשיו" האמריקניים.¹⁰⁴ בחודשים הראשונים לפעילותה, הצליחה "שלום עכשיו" להקרין דימוי חיובי של תנועה עממית, המפנה את עתירתה לראש הממשלה מנחם בגין; כמי שאינה מציבה עצמה כתנועת מחאה נגד הממשלה אלא מבטאת "קול המון" של ישראלים אותנטיים ולגיטימיים.¹⁰⁵

בסוף אפריל 1978, כאשר התנועה היתה עדיין בחיתוליה, שלחו 37 רבנים ואנשי רוח, שייצגו קשת רחבה בציבור היהודי בארצות הברית ולא היו מוכרים כתומכי "ברירה" –

מכתב הזדהות עם "שלום עכשיו", אל ראש הממשלה מנחם בגין.¹⁰⁶ אמנם, אלכסנדר שינדלר, מנהיג התנועה הרפורמית, ששימש באותה עת גם יושב ראש "ועידת הנשיאים" והיה מוכר כיונה בהשקפותיו – מצא לנכון להודיע למנחם בגין כי "החלטות ביחס לביטחון, נשק וגבולות, מתקבלות אך-ורק על-ידי אזרחי ישראל ולא על-ידי אחרים, החושבים שהם יודעים מה טוב לישראל".¹⁰⁷ אולם, חרף ההסתייגויות הללו – אפשר המצב החדש לרבים מתוך הממסד לבטא ביקורת על מדיניות ממשלת ישראל, בלי לאבד את מעמדם בקרב ארגוניהם. שמה של "ברירה", לעומת זאת, נשאר בעיניהם טריפה.¹⁰⁸ בסוף אוקטובר 1979, הגיע משלחת קטנה של חברי "שלום עכשיו" לארצות הברית וזכתה לקבלת-פנים חמה בקהילות רבות ולכיסוי נרחב הן בעיתונות היהודית והן בעיתונות הכללית. היה ברור שחוגים הנשענים על תנועת שלום אותנטית ורחבה בצד הישראלי יזכו להצלחה רבה יותר משזכו יוזמי "ברירה", שנשענו על חוגים הרבה יותר מצומצמים שפעלו בישראל עד אז, ונחשבו ליוצאי דופן בחברה הישראלית.

עם זאת, השאירה הסתלקותה של "ברירה" מן הבמה הציבורית חלל ריק. "ידידי שלום עכשיו" עסקו במוצהר רק בענייני הסכסוך הישראלי-ערבי, אך "ברירה", כפי שראינו, נתנה לצעירים יהודים רבים במה להביע מעליה את השקפותיהם גם בנושאים אחרים, בראש ובראשונה – את ביקורתם על הממסדים היהודיים בארצות הברית עצמה. הם ביקשו לחדש את "סדר היום" של הקהילה היהודית בכל היקף פעילותה. בסתיו 1980, הוקמה בניו יורק תנועה חדשה, שניתן לראותה כיורשת של "ברירה" – New Jewish Agenda. הצהרת מטרותיה הזכירה במדה רבה את הצהרת המטרות של "ברירה": "אנחנו, יהודים ממגוון של רקעים דתיים וחילוניים, מחויבים לעם היהודי (במקור – peoplehood) ולטיפוח קול מתקדם בתוככי הקהילה היהודית, בחברה בצפון אמריקה, בקרב בני עמנו בישראל ובקהילות התפוצה".¹⁰⁹ התנועה החדשה ניסתה ללמוד את לקחיה המרים של "ברירה", שנקלעה – שלא בטובה – לוויכוח המר על ענייני הסכסוך הישראלי-ערבי, וחרף רצונה להרחיב את ריעת נושאי מאבקה – נשארה בעיני הציבור כמי שעוסקת רק בענייני מדיניות החוץ והביטחון של ישראל. בהצהרת הייסוד של New Jewish Agenda נאמר: "שלא כ'ברירה', שהתמקדה בסכסוך המזרח-תיכוני, אג'נדה היא ארגון רב-נושאי המתכוון לעסוק במנעד נרחב של עניינים המעסיקים את יהודי ארצות הברית, החל בנושאי גבר/ אישה/ משפחה ועד לצדק כלכלי וחברתי".¹¹⁰ אולם במהרה, בעקבות הפלישה הישראלית ללבנון בשנת 1982, נגררה גם התנועה החדשה לעיסוק אינטנסיבי באותם נושאים עצמם, וכתוצאה מכך – גם היא נתקלה באיבה לא מעטה בקרב הממסדים הרשמיים שראו בה "ברירה" בשינוי אדרת, אולם סיפור זה שייך לחיבור אחר.

סיכום

"ברירה" נפלה קורבן לעובדה שהופעתה על הבמה הציבורית אירעה מבחינה מסוימת מאוחר מדי ומבחינה אחרת – מוקדם מדי. מאוחר מדי, משום שלהט הרדיקליזם ששלט בקרב צעירים אמריקנים במחצית השנייה של שנות ה-60 וההתלהבות היהודית שהתעוררה בסוף אותו עשור הלכו ופגו בשנים שבהן נאבקה "ברירה" על מקומה בקהילה. מוקדם מדי, משום שהעמדות

שהעמידה התנועה במרכז מעייניה, ובמיוחד תביעותיה לשינוי מדיניות ישראל בסכסוך עם העם הפלסטיני, עמדות שבשנות ה-90 הפכו לדרך המלך שבה פסעה ממשלת ישראל ונתמכו בידי רוב מוצק של הציבור הישראלי, נחשבו במחצית שנות ה-70 כפירה בלתי-נסבלת בעיני רוב יהודי התפוצות. חילופי השלטון בווינגטון הכבידו הכבדת יתר על סיכוייה של "ברירה" להכנס לגדר המחלוקות שנראו בעיני הקהילה כלגיטימיות. הנשיא הדמוקרטי החדש, קרט, אימץ ממש באותם ימים כבסיס מדיניותו בענייני המזרח התיכון, את דו"ח עבודתה של ועדת מומחים ממכון "ברוקינגס", שטענה שאין פתרון לסכסוך ללא הקמתה של מדינה פלסטינית; ונציגיה של ממשלת ישראל החדשה, בראשות הליכוד – כמו גם כל המוסדות היהודיים שעמדו בחזית השמירה על האינטרסים של ישראל בארצות הברית – נערכו לקראת מאבק דיפלומטי והסברתי כדי לסכל את המגמות האלה בממשל החדש. על רקע אלה, נראתה עמדתה של "ברירה" שתאמה במידה רבה את המלצות וועדת ברוקינגס, כבגינה ממש.¹¹¹ ביקורו של הנשיא סאדאט בירושלים ותחילתו של תהליך ההידברות עם מצרים, שהגיע לשיאו בחתימת הסכם השלום עם מצרים ב-26 במרץ 1979, דחקו את הנושא הפלסטיני אל שולי הבמה למשך שנים אחדות, הפכו לפי שעה את דוח "ברוקינגס" לבלתי-רלבנטי ואת מאבקה של "ברירה" לשוליים. רק כישלונן של שיחות האוטונומיה, שהיו אמורות לעסוק בנושא זכויות הפלסטינים, והפלישה הישראלית ללבנון ביוני 1981 – החזירו את הנושא הפלסטיני אל מרכז הבמה. אך "ברירה" כבר חדלה להתקיים אז, ואת מקומה בנוף המחלוקות בקהילה תפסו "ידידי שלום עכשיו" וה-New Jewish Agenda.

בצד העמדות ש"ברירה" ביקשה לבטא בנושאים יהודיים שונים, עמדו במרכז מאבקה הזכות והצורך לקיים בקרב הקהילה חירות מלאה למחלוקות. בהצהרותיהם, חזרו אנשי "ברירה" והסבירו שחופש המחלוקת הוא מיסודות המסורת היהודית והוא חיוני לקיומם של חיי קהילה פורים ומפרים ולשימור נכונותם של אנשים צעירים לשייך את עצמם לקהילה. לכאורה, היתה זו תביעה לגיטימית שלא היתה צריכה לעורר בקרב היהודים התנגדות כל-כך עזה ומרה. דא עקא, ש"ברירה" נולדה בעקבות מלחמת יום הכיפורים, בדיוק באותם ימים שבהם התעוררו מחדש חרדות עמוקות בקרב יהודים רבים לעצם קיומה של מדינת ישראל. עלייתו של קרט, שנראה נחוש להביא את הסכסוך במזרח התיכון לידי גמר, עוררה גם היא חששות שמא ייקלעו היהודים לדילמה ויהיה עליהם לבחור בין נאמנותם הטבעית לארצם ובין נאמנותם למדינת ישראל. אחרי מלחמת ששת הימים, ובעיקר בעקבות מלחמת יום הכיפורים, התחזק החשש ביתר שאת. בשנים 1973–1978, יותר מאי-פעם, שרר בקרב הממסדים היהודיים באמריקה הרצון להציג כלפי חוץ בכלל, ובפני הממשל האמריקני בפרט, חומה בצורה ואחידה להגנת עמדותיה של ישראל; וכל ניסיון להפגין בעניינים אלה מחלוקת כלפי חוץ עורר זעם והתנגדות נחושה.

הגוונים האנרכיסטיים ששלטו ב"תרבות הנגד" והתקפות "השמאל החדש" נגד הבורגנות האמריקנית; ועוד יותר מכך – פנייתם של "השמאל החדש" ושל תנועות השחורים לתמוך בתנועות הגרילה הפלסטיניות, והתחזקות הקולות ששללו את עצם קיומה של ישראל – הפכו את עמדות השמאל בכללותו למטלית אדומה בעיני רוב הציבור היהודי. תנועה "ברירה" היתה קרובה מדי להלכי הרוח של "השמאל החדש", ורבים מאוד התקשו להבחין

בין עמדתה הביקורתית, אך המחייבת את עצם קיומה של המדינה ודואגת דאגה כנה לביטחונה, ובין העמדות השוללות את הציונות מעיקרה. ארל ראב מסכם בעיה זו לאמור: "יהודים אמריקנים רבים פשוט לא הבחינו בין יהודי רדיקלי ובין רדיקל יהודי, בין 'ברירה' ו'השמאל החדש' בכללותו." ראב מציין ששיפוט זה היה מוטעה, משום שדווקא ה"דבקות בלגיטימיות ובנחיצותה של מדינה יהודית" היא שהבדילה הברורה ברורה את "ברירה" מכלל הלכי הרוח שהתחזקו בקרב השמאל האמריקני. גם אלה שהבחינו בהבדל עקרוני זה, חששו באותם ימים שמא הצעותיה של "ברירה" תיצורנה רושם מוטעה בקרב הקהל האמריקני ובקרב הממשל ותחלשנה את מאבקם ולכן עוררה "ברירה" את התנגדותם בתוקף כה רב.

זאת ועוד, למרות שבמחצית שנות ה-70 כבר ניתן היה להבחין בישראל בהופעתם של ניצנים חזקים של תנועת שלום, עדיין לא בשלו התנאים להכרה נרחבת בצורך למצא פתרון לבעיה הפלסטינית. רק חוגים מצומצמים בציבור הישראלי היו מוכנים באותם ימים להכיר בזכותם של הפלסטינים למדינה משל עצמם, ולהסכים להכרה בארגוני הטרור הפלסטינים כנציגי האינטרס הפלסטיני. בעת ההיא לא היו עדיין חוגי השמאל וקבוצות השלום בישראל בשלים לקבל לעמדות רדיקליות מעין אלה. יוצאת מכלל זה היתה תנועת "מצפן", שאנשיה שללו תמיד את קיומה של מדינת היהודים והצטרפו לעמדות של האגף הרדיקלי באש"ף, שתבע לבטל את המדינה להקים "מדינה חילונית דמוקרטית" בארץ ישראל השלמה. לכן היו זניחים מבחינה מספרית ומוקעים בדעת הקהל על כל אגפיו. גם התנועות הפלסטיניות לא היו מוכנות עדיין להכיר בציונים ישראלים כבני שיח. על רקע זה, עמדותיה המוצהרות של "ברירה", שתמכה בזכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית – עמדה שנתפרשה הן כנכונות להקמת מדינה פלסטינית בשטחים הכבושים והן כדרישה להידבר עם מי שהפלסטינים מעמידים בראש תנועתם הלאומית – באו בטרם עת ולא הצליחו לגייס תמיכה, אלא משולי הציבוריות.

גם מבחינת הלכי הרוח שהחלו מתפשטים בקרב הציבור האמריקני בכללו ואף בקרב הסטודנטים, באה הופעתה של "ברירה" בטרם עת. לאחר סיומה של מלחמת וייטנאם, ועל רקע השחיתות שפשתה בוויינגטון סביב ממשלו של הנשיא ניקסון ופרשת "וטרגיטי", החלה במחצית שנות ה-70 נסיגה בולטת מהעמדות הרדיקליות ששררו בקרב צעירים יהודים רבים בשנות ה-60 ובראשית שנות ה-70. אווירת נכאים של אכזבה וציניות החליפו את הלהט המהפכני, וצעירים החלו מתכנסים אל תוך עולמם הפרטי. באביב 1974, העריך אחד ממנהיגי תנועת הסטודנטים היהודים, שהקמפוס האמריקני כבר עבר שינוי רדיקלי מן המקום שבו היה ארבע שנים קודם לכן. בעוד שבסוף שנות ה-60 היה הקמפוס ספוג בתחושה של כוח והשפעה, ולכן היתה עיקר הפעילות פוליטית ואידאולוגית, נואשו הצעירים של אמצע שנות ה-70 מיכולתם להשפיע. עתה היו נתונים בין "כעס ואפתיה, ולכל היותר הם עשויים לחוש ייאוש."¹¹² כריסטופר לאש פתח את מאמרו על "החברה הנרקסיסטית" בציון השינוי המהותי בהלכי הרוח של החברה האמריקנית בכללה: "אין זה סוד שהאמריקנים איבדו את אמונם בפוליטיקה. הנסיגה אל עבר סיפוק צרכים אישיים מובהקים הפכה לנושא המרכזי של שנות ה-70. [...] התשוקה הרווחת ברגע זה היא לחיות למען עצמך, לא למען אלו שקדמו לך או למען אלה שיבואו אחרריך."¹¹³

יומרתם של הסטודנטים לשנות את פני העולם, הומרה בעיסוקים "פחות פוליטיים, פחות חזון לכינוי מחדש של הקהילה." נושאי ההתעניינות היו עתה: תנועת הנשים, אקולוגיה, שחרור ההומוסקסואלים, זכויות מיעוטים אחרים, ויותר מכול – "סוגים שונים של תחייה דתית-מיסטית."¹¹⁴ היו אלה הדים ראשונים למה שבמהרה ייקרא כפי מבקרים "תרבות הנרקסיזם" ובפי תומכים ומשתתפים פעילים – "תרבות העידן החדש" (The New Age).¹¹⁵ האמונה שניתן לשנות את פני היהדות ולהחיות את הקהילה היהודית היתה נשמת אפה של "ברירה". הדור הבא של הסטודנטים איבד במידה רבה את האמונה הזו. מייק מאש מסכם את רשמיו: "הם הרבה פחות אופטימיים באשר ליכולתם לשנות את דמותה של הקהילה היהודית ואת סדרי העדיפות שלה."¹¹⁶

מרדכי בר-און: בריירה: עלייתה ושקיעתה של תנועת מחאה אמריקנית בשנות ה-70

1. בשנים 1969–1977 שימשתי ראש מחלקת הנוער של התנועה הציונית העולמית והיה לי מגע הדוק עם ההתפתחויות בקרב הצעירים היהודים ברחבי העולם וכמובן גם עם הרקע להופעתה של "בריירה". את רישומי השיחות והחוויות שחוויתי בהקשר זה, וכן מסמכים רבים שקיבצתי בנושא – כולל המסמכים שעליהם אני נסמך במאמר זה – העברתי לארכיון הציוני המרכזי בירושלים, שם הוא נגיש לחוקרים בתוך "תיקי מרדכי בר-און", **הארכיון הציוני המרכזי (אצ"מ)**. ביבליוגרפיה טובה על יחסי ישראל-תפוצות בשנות ה-70, ראו – Morris Fien (ed.), *Israel Diaspora Relations: A Selected Annotated Bibliography 1973–1983*, Institute on American Jewish-Israeli Relations, The American Jewish Committee, New York 1983.
2. הציטוט לקוח מחוברת שהארגון הוציא לאור בחורף 1977, בעקבות כינוס החברים הראשון של הארגון. ראו – *Proceedings of Breira's First Annual Membership Conference, February 20–22, 1977, New York, p. 3*.
3. שם, שם.
4. על "תרבות הנגד" נכתבו ספרים ומאמרים אין-ספור. נציין כאן רק שניים מהבולטים: מחקר סוציולוגי בסיסי של – Th. Roszak, *The Making of a Counter Culture*, New York 1968 (להלן: רוזק, תרבות הנגד); ומעין-דו"ח התנסות אישית של – L. Yablonsky, *The Hippie Trip*, New York 1968. רוזק מציין בצדק ש"תרבות הנגד" לא מצאה את ביטויה בספרים אלא באמצעות כרזות, כפתורים, אופנות לבוש ואופנות ריקוד ובמיוחד במוזיקת הפופ האורגת היום לרקמה אחת את כל האנשים בגיל 13 עד 30. מקור חשוב להבנת התופעה הוא עשרות העיתונים שהצעירים יזמו ברוב ערי ארצות-הברית וברוב הקמפוסים. על הממד הנפשי של "התנועה", ראו את מחקר השדה שערך קנט קניסטון הפסיכיאטר איש אוניברסיטת ייל – K. Keniston, *Young Radicals: Notes on* – *Committed Youth*, New York 1968 וכן במאמרו: K. Keniston, "Youth: Change and Violence", *Harvard Graduate School of Education Association Bulletin*, XII, 3, Winter/Spring 1968, pp.2–9 (להלן: קניסטון, נוער, שינוי ואלימות). בסוף שנת 1968 יוחדה חוברת של הירחון היוקרתי Fortune לתסיסה בקמפוסים ולאחר מכן פורסמה בספר מיוחד שנשא את הכותרת *Youth in Turmoil*, New York 1969.
5. האירוע (The Happening) התרחש בימים 15–17 באוגוסט, 1969. ראו ערך Woodstock באינטרנט.
6. ראו בהוצאתו של קניסטון בכנס הדר-שנתי של ארגון הקהילות הרפורמיות בארצות-הברית: K. Keniston, "The Jewish Student Activist", *Dimensions in American Judaism*, Vol. 6, No. 1, February 1972, pp. 4 & 7. (להלן: קניסטון, סטודנטים אקטיביסטים יהודיים).
7. תיאור כן וחושפני של התהליכים שהוליכו צעירים יהודים רבים אל תנועת המחאה, ראו אצל – Jerry Rubin, *Growing (Up) at 37*, New York 1976, Ch. 6, pp. 63–76. (להלן: רובין, להתבגר ב-37).
8. ביטויים רבים לגישה האנרכיסטית הזו, ראו אצל – Jerry Rubin, *Do It. Scenarios of the Revolution*, New York 1970, וביתר קיצור – במאמרו של רובין – "What the Revolution Is All About or We Are All Vietcong and We Are Everywhere" – G. Stanford (ed.), *Generation Gap*, New York 1971, pp. 99–104. (להלן: סטנפורד, פער הדורות). גישתו של איבי הופמן היתה הרבה פחות פוליטית. הוא ראה במהפכה שינוי כל מערכי החיים והתרבות. עם זאת, גישתו היתה הרבה יותר קיצונית ופרועה. את ספרו פרסם תחת השם Free והקדיש אותו לעצמו. ראו – Free, *Revolution for the Hell of It*, New York 1968 על התנגשויות אלימות בין המשטרה ו"נערי הפרחים", ראו בספרו הפופולרי של – Tom Wolfe, *The Electric Kool-Aid Acid Test*, New York 1968. ניתוח אוהד אך הרבה יותר שקול על תנועת המחאה, פרסם בסוף העשור בנימין ספוק, הפסיכיאטר שספרו על טיפול בילדים נמכר ברחבי העולם בעשרות מיליוני עותקים ושהפך לאידיאלוג הבולט של התנועה. ראו – B. Spock, *The Decent and Indecent: Our Personal and Political Behaviour*, New York 1969. הספר הוא תערובת של ניתוח פסיכולוגי של התופעה ושל נקיטת עמדות עקרוניות ומוסריות בזכות המחאה. עם זאת, יש בספר פרק מיוחד המציג את דעתו של המחבר ברבר גבולות המחאה: How Far Disson, Ibid, pp. 189–195.
9. רובין, להתבגר ב-37, עמ' 92.
10. סקירה תמציתית על שינויים בהלכי הרוח בקרב השחורים בשנות ה-60, ראו Lerone Bennett, Jr., *The Black Mood*, New York 1973.
11. כנאום שנשא באוקלנד, כינה קרמיכל את הציונות "גזענית, אמפריאליסטית, תוקפנית". מצוטט אצל ברוסלבסקי, ישראל והשמאל האמריקני.
12. ניתוח סוציולוגי מפורט של תופעה זו, ראו אצל ס' מ' ליפסט, "השמאל החדש בארצות-הברית ומדינת ישראל",

- S.M. Lipset, "The Socialism of Fools – The Left, the – גם – ראו גם – באצ"מ, ראו גם – Jews, and Israel" *Encounter*, December 1969
 הרדיקליים בחוף המערבי – Farrel Broslawsky. "Israel and the American Left", *New Outlook*, December 1970– (להלן: ברוסלבסקי, ישראל והשמאל האמריקני).
13. קובץ מאמרים של מנהיגי מרד הסטודנטים בצרפת, ראו – Harve Bourges (presenter), *The French Student – Revolt: The Leaders Speak*, New York 1968. ראו גם סקירה עיתונאית טובה אצל פ' סיל ומ' מק-קונביל, *המהפכה הצרפתית 1968*, תל אביב 1969.
14. ג'י רובין מספר כיצד התרשם מפידל קסטרו ומצ'ה גוורה, שאותם פגש בעת ביקורו בקובה. ראו רובין, *להתבגר ב-37*, עמ' 79.
15. Eldridge Cleaver, "The White Race and Its Heroes" פרק מתוך ספרו *Soul on Ice*, New York 1968 אצל סטנפורד: פער הדורות, עמ' 82–98 (להלן: קליבר, *הגזע הלבן*).
16. מצוטט אצל ברוסלבסקי, ישראל והשמאל האמריקני.
17. Isaac Detscher, *The Non-Jewish Jew and Other Essays*, Boston 1968.
18. הנטייה האנטי-ציונית של "השמאל החדש" עוררה גל נרחב של התפלמסות נגרית מצד אינטלקטואלים ישראלים. מתוך מכול של מאמרים בעיתונות נציין רק שניים: שלמה אבינרי, "השמאל החדש וישראל", מעריב, 22.5.1969 וסדרת מאמרים של ירמיהו יובל, "השמאל החדש וישראל", שהתפרסמה בהארץ, יולי 1969.
19. Earl Raab, "Ameridan Jewish Attitudes on Israel: Consensus and Dissent", אצל *Perspectives, National Jewish Resource Center*, New York, November 1981, p. 9 (להלן: ראב, עמדות יהודים).
20. ניתוח ממצה יש אצל משה דייוויס, "מציאות מדינת ישראל במערך הקיום של יהדות אמריקה". מאמר זה הוא עיבוד ועדכון הפרק האחרון של ספרו *בית ישראל באמריקה: מחקרים ומקורות*, ירושלים תש"ל.
21. מ. סקלאר, "יהודי לייקוויל ויחסם לישראל בעת מלחמת ששת הימים ובעקבותיה", עמ' 101.
22. שם, עמ' 104. אם כי סקלאר טוען ש"התגובה בימי מאי-יוני 1967 לא היתה תגובה ישירה למה שהתרחש בישראל באותה עת, אלא בעיקר תגובה למה שהתרחש בתולדות היהודים מאז שנות ה-30", שם, עמ' 107.
23. בנוסף על יותר מעשרת אלפים מתנדבים שהגיעו לארץ, נרשמו כמה עשרות-אלפים שלא הצליחו להגיע, משום שישראל לא יכלה לקלוט את כל הנרשמים. בשנים 1967–1973 הגיעו ארצה גם יותר מ-100 אלף צעירים יהודים לביקורים קצרים, במסגרות "מפעלי הקיץ" של מחלקת הנוער והחלוץ של התנועה הציונית העולמית, במסגרת התנועה הקיבוצית, במסגרות אחרות ואף באופן פרטי.
24. D. Twersky, "Where is the Jewish Student Movement Heading?", *Jewish Student Press Service Feature*, New York January 1973, p. 1.
25. M.S. Armoni, "Rights and Wrongs in the Arab-Israeli Conflict (To the anatomy of the forces of progress and reaction in the Middle East)", *The Minotiry of One*, Vol. IX, No. 9 (94), pp. 6–28.
26. מתוך ריאיון של המחבר עם הלל לוי, ממנהיגי אותה הפגנה.
27. המונח האנגלי שהפך לאחד מדגלי המאבק בארצות-הברית היה *The Right of Dissent*.
28. על תנועת ה"חבורות", ראו – B. Riesman, *The Chavura: Contemporary Jewish Experience* על התפתחות "חבורת שלום" מבוססון, ראו – S.C. Lerner, "The Havurot: An Experiment in Jewish Communal Living" in J. – Nusan Porter & P. Dreier (eds.), *Jewish Radicalism: A Selecter Antholigy*, New York 1973, pp.149–169 על תופעת החבורות במסגרת בתי-הכנסת, ראו – G. B. Bubis & H. Wasserman, *A Study of Havurot in Five Los Angeles Synagogues*, Los Angeles 1977 & Idem, *Synagogue Havurot: A Comarative Study*, Philadelphia 1983.
29. ועידה עולמית של ווג'ס (World Union of Jewish Students), שהתקיימה ב-7–9 בספטמבר, בזיגלרוויל, פנסילבניה (Zieglerville, PA), נשאה את כותרת"Jewins It 32: Encounters in the Month of Elul". ראו פרטים על הוועידה ב- *Network*, Vol. 3, no. 1, October 1, 1971, ליבל פיין, שהיה פעיל במגמות האלה בקרב התנועה הרפורמית, פרסם מטעמה ספר העוסק בחידושים אלה. ראו – L.J. Fein, *Reform is a Verb: Notes on Reform and Reforming Jews*, New York 1972. מן הדין לציין שאחד הביטויים הבוטים (ולדעתי הפרוורטיים) של אותה אקטיביזם היה הופעתה של "הליגה להגנה" של כהנא; אולם תנועה זו משכה את פעיליה מחוגים שמרניים וימנים ואין היא שייכת לחיבור זה, העוסק בפעילים מחוגי השמאל היהודי. על תופעה זו, ראו – M. Kahane, *Our Challenge: The Battle Plan for the Creation of a New Jewry*,

- D. Littman, "Jewish Militancy in Perspective", in J. Nusan – ראו, מאמר ביקורתי יותר, Radnor PA. 1974
- .Porter & P. Dreier (eds.), *Jewish Radicalism: A Selected Anthology*, New York 1973, pp. 288–295
30. על המאבקים להגנת זכויות הסטודנטים בקמפוס, ראו – Saul Appelbaun, "Fighting for Jewish Rights on Campus", *Jewish Press Features*
31. למרות שהרשת לא הגדירה עצמה כ"ציונית", ראתה התנועה הציונית העולמית את ההתפתחות הזו בחיוב רב ונתנה את התמיכה הכספית הראשונה להקמת הארגון והמשיכה לתמוך בה לאורך שנים אחדות. ראו פנקסיו רשימותיו של מרדכי בר-און באצ"מ.
32. ראו דווח על הכנס השני שהתקיים ב-26–29 בנובמבר 1970, באסבורי פארק, ניו-ג'רסי (Asbury Park, N.J.), ב-*Network*, Vol. 2, no. 2, December 30. 1970
33. "Movement Raises Its Own Bread", *Network*, Vol. 3, No. 01, October 1971, p. 2
34. דו"ח על תנועת הפמיניסטיות היהודיות ורשימת ארגוניה, ראו אצל – Amy Stone, "Rite of Spring: Jewish Feminism at the McAlpin", *Jewish Press Feature.s*
35. הקטעים האחרונים נשענים על מאמר של מקנרליש פיליפס, שפורסם בניו טיימס מה-13 במרץ, 1971 – "The New Jewish Press", *Time Magazine*, 6 March, 1972
36. ראו: "The Jewish Student Press Service: History and Purpose", מסמך לא מתוארך וללא ציון המחבר, שהופץ על-ידי "השירות" והעתקו מצוי ב"תיקי מרדכי בר-און", בארכיון הציוני המרכזי. במרוצת השנים נעזרו ב"שירות" גם עיתוני סטודנטים יהודיים בשבע ארצות אחרות והחומר הופץ גם לעיתוני יהודיים כלליים, לבתי הילל, לספריות יהודיות, לבתי-כנסת ולקהילות. ראו: "The Jewish Student Press Service: Purpose, Activities and Achievements", מסמך בלתי-מתוארך המצוי שם, שם. באותו אוסף מצויים גם כתריסר פרסומים של "השירות".
37. יעקב מאליק, שגריר ברית המועצות, שלח מחאה חריפה למזכיר האו"ם, גינה את "קבוצת החוליגנים הציוניים" והאשים את משטרת ניו יורק ברשלנות. הפרטים מצויים ב-*Network*, Vol. 2, No. 2, December 1970, p. 2
38. דברי הרב גרינברג מובאים בדו"ח השירות של עיתונות הסטודנטים מראשית שנת 1972 (התאריך המדויק ושם המחבר אינם מופיעים) *A Jewish Students' Press Report* ("The Changing Patterns of Jewish Activism"). כוב גולדמן, ממנהיגי הסטודנטים היהודיים, מעיר באותו גיליון ש"האונברסיטאות החופשיות אינן אלא אלטרנטיבה שטחית לחינוך יהודי אינטנסיבי".
39. S. & R. Strassfeld (eds.), *The Jewish Catalogue*, New York 1973. הכרך הראשון של הקטלוג נמכר ביותר מרבע-מיליון עותקים. ראו עדותו של סטיבן שאו, מנהל המועצה ליחסי ציבור של קהילת מחוז ברגן בניו ג'רסי, במכתבו אל אלברט צ'רנין – מנהל המועצה המייעצת הלאומית ליחסי הציבור של הקהילות היהודיות, מיום 2 במרץ, 1977. עותק מצוי בידי המחבר (להלן: שאו לצ'רנין).
40. ראו קובץ מאמרים של מנהיגי ההתעוררות בקרב צעירים יהודיים – J.A. Sleeper & A.L. Mintz (eds.), *The New Jews*, New York 1971
- J. Sleeper, "Activist and a New Judaism", *Conservative Judaism*, Vol. XXIII, No. 4, Summer 1969, pp. 25–32
41. ראו הערה 22 לעיל.
42. מרטי סלוביץ היה המזכיר של רשת הסטודנטים ודבריו מובאים בדו"ח השירות של עיתונות הסטודנטים היהודיים המוזכר בהערה 36 לעיל.
43. קניסטון, נוער, שינוי ואלמות, עמ' 7.
44. Resoution of the Radical Zionist Alliance (USA and Canada) מסמך לא מתוארך המצוי ב"תיקי מרדכי בר-און", אצ"מ.
45. Opening Address of the First Convention of the Radical Zionist Alliance, June 5, 1970, שם, שם.
46. בעתונות הליברלית היהודית הופיעו מדי פעם אישים ישראלים כגון אריה לובה אליאב, שולמית אלוני, ויהושפט הרכבי, שנקטו עמדות דומות. ראו, למשל, סימפוזיון שהופיע בעיתון Moment Magazin בראשית 1976.
47. ראו ראיין עם בוב לב, מנהל ה-CONAME ב- American Report, October 29, 1973. בעת ייסודו של הארגון עמדו בראשו שני טרוצקיסטים אמריקנים, שניסו למשוך את הארגון לתמיכה בעמדות אנטי-ציוניות, אך הם סולקו מן הארגון כעבור זמן קצר. בתקופת פעילותם הם יזמו מסע הרצאות של אריה בוכר, מראשי "מצפן" בארץ, אולם בהמשך הסתייג הארגון מקשרים אלה.
48. ויכוחים עם נחום גולדמן.
49. Alex Haley, *Roots: The Epic Drama fo One Man's Search for His Origins*, New York & London 1976

50. הציטוט מובא בדו"ח שירות עיתונות הסטודנטים היהודיים במוזכר בהערה 36 לעיל.
51. שאו לצ'רנין, עמ' 4 (התרגום שלי, מ.ב.).
52. M. Selzer, *Zionism Reconsidered, The Rejection of Jewish Normalcy*, New York 1970. הקובץ מכיל גם עמדות מתונות יותר כגון מאמרים של שמעון דובנוב, אחד העם ויחזקאל קויפמן.
53. "התנועה לשלום ולביטחון" נוסדה ב-1 ביולי, 1968 ועל הכרוז המכונן שלה חתמו גם מרטין בובר, עקיבא סימון וישעיהו ליבוביץ. לפרטים נוספים, ראו אצל – M. Bar-On, *In Pursuit of Peace: A History of the Israeli Peace Movement*, Washington DC, 1996, pp. 50–58 (להלן: בר-און, תנועת השלום הישראלית).
54. "ארץ הצבי" תורגם לאנגלית בשם *The land of the Hart* וראה אור בשנת 1974, בהוצאת ה- *The Jewish Publications Society* בפילדפיה, שהיתה הוצאה מכובדת ומקובלת על הממסד היהודי.
55. מעניין לציין שטלמון ניהל באותם ימים עצמם ויכוח נגד עמדותיו האנטי-ישראליות של הפרופסור הלכנוני, איש אוסקפורד, אלברט חוראני. ראו – *Observer*, September 10, 1967 – "Israel and the Arabs", מכתבו של טלמון אל גילי ותשובתו של גילי פורסמו במעריב, ב-16 במאי, 1969.
56. בפגישה עם העורכים של עיתוני הסטודנטים היהודים אמר יעקב לוי, סגן הקונסול לעניינים אוניברסטאים בניו יורק: "הישראלים שוללים בחריפות ביקורת מצידן של קבוצות יהודים אמריקנים בתקשורת ההמונית, אם כי אינם מתנגדים לביקורת המוגבלת במסגרת הקהילה היהודית פנימה." הדברים מצוטטים אצל – Shelley Smolking, "A Reprint from the Jewish Student Press Service National Editors' Conference", *Jewish Press Features*, New York, March 1975.
57. N. Podhertz, "Istant Zionism", *The New York Times Magazin*, February 3, 1974, p. 11.
58. על תנועת המחאה, ראו אצל מ. לבנה, "ישראל שלנו", עלייתה ונפילתה של תנועת מחאה, עבודה לתואר שני באוניברסיטת תל אביב, יוני 1977.
59. A. Pins, "Impact of Yom Kippur War, 1973, on American Jewry", *Jewish Digest*, February 1974, pp. 1–5 and March 1974, pp. 9–13.
60. Joyce Maynard, "An 18 Year-Old Looks Back On Life", *The New York Times Magazin*, April 23, 1974, pp. 11 & 76–84.
61. הכוונה לספר שהיה רב מכר עם צאתו לאור בשנת 1970, אמריקה ההופכת ירוקה. ראו: Ch. Reich, *The Greening of America*, New York 1970.
62. D. Glanz, "Aftir Jewish Student Movement – Where Do They Go?", *Jewish Student Press Service*, October 1973.
63. לתולדות הארגון, ראו – William Novak, "The Breira Story", *Genesis II*, March-April 1977, pp. 1,6–8. (להלן: נובק, סיפורה של ברירה). הכרוז הראשון של הארגון מצוי בתיקי מרכזי בר-און, אצ"מ.
64. שם.
65. ראו למשל את הניתוח המלומד של רובין על הברית הלא-קרושה בין האימפריאליזם האמריקני והציונות ב- MERIP Reports, No. 29, June 1974.
66. ג'ון רסקי הוא כיום הנשיא בפועל של הפרדציה היהודית של ניו-יורק רבתי וקשור בעבודתו קשר הדוק עם מדינת ישראל.
67. כרוז הגינוי מיום 11 בנובמבר, 1975 מצוי ב"תיקי מרכזי בר-און", אצ"מ.
68. חלק ניכר מחוברת השטנה שהפיצה "התנועה לישראל בטוחה", שנועדה לכאורה לחשוף את "דמותה האמתית" של "ברירה" כגוף חתרני נגד מדינת ישראל, הוקדשה ל"מעלליו" של ארתור ווסקאו ופעילותו במסגרות אחרות. עוד על חוברת זו להלן. ראו – Rael Jean Isaac, *Breira, Counsel for Judaism*, Baltimore 1977 (להלן: איזאק, ברירה).
69. ראו מסמך הנושא את הכותרת "Statement of Principle of he National Jewish Organazing Project" המצוי ב"תיקי בר-און", אצ"מ.
70. ישראל לנדרס, "ישראל אינה מדינה יהודית", דבר, 24 ביוני, 1971.
71. בגרסה הראשונה, כונה מנהיג הפנתרים השחורים אלדריג' קליבר בשם "שופט", במובן התנכי של הכינוי, והוא תואר כמי שברח מארצו כמו משה ממצרים. מאוחר יותר, לנוכח התבטאויות אנטישמיות בוטות של קליבר, חזר בו ווסקאו מהמשפט. בשנות ה-80 שינה ווסקאו את שמה של ההגדה וכינה אותה בנוסח הזמן *The Rainbow Seder*. הגדה זו פורסמה יחד עם עוד שתי הגדות לא-שגרתיות, על-ידי *New Jewish Agenda*, עם מבוא מפרי עטו של ווסקאו, תחת הכותרת *The Shalom Seder*, New York 1984.

72. השוואה כזו הופיעה גם בכרוז שבו גינתה התנועה את החלטת עצרת האו"ם שהשוותה בין הציונות לגזענות. להלן הנוסח המקורי של הדברים: "A PLO, hell-bent on acts of terror and barbarism, which rejects Jewish statehood, is to be rebuked. An Israel which rejects Palestinian self-determination is also to be reprimanded" במכתב אל כל המשלחות לעצרת האו"ם המצוי ב"תיקי בר-און", אצ"מ.
73. על התפתחויות אלה ראו אצל בר-און, תנועת השלום הישראלית, עמ' 204–205. פרטים על ייסודה של המועצה לשלום ישראל-פלסטין ראו גם אצל U. Avneri, *My Friend the Enemy*, London 1986, pp. 54–65.
74. באביב 1975 פירסמה "ברירה" כרוז בתמיכה ב"כוחות השלום" בישראל ונגד גוש אמונים. הכרוז זכה לכיסוי נרחב ולשבחים בניו יורק טיימס ובוושינגטון פוסט ועודד כמה אישים חשובים ומפורסמים להצטרף לתנועה, אך עורר זעם רב בחוגי הממסד ואצל נציגים ישראלים. בין המצטרפים לתנועה בעקבות פרסום זה היו המלומד נתן גלזר, הסופר אירווינג האו והעיתונאי שחזר והתקרב ליהדות באותן שנים, פול כובן.
75. קדמו לפגישות אלה פגישותיו של אורי אבנרי עם סעיד חממי, נציב אש"ף בלונדון. לפרטים על מגעים אלה ראו M. Bar-On, *In Pursuit of Peace: A History of the Israeli Peace Movement*, Washington DC 1996, Ch. 10w – pp. 199–219. ראו גם עדותם של משתתפי הפגישות הללו א. אבנרי, אויבי, אחי, תל אביב 1989 וא"ל אליאב, טבעות עדות, תל אביב 1983. פגישות של פעילים יהודיים מתנועת השלום האמריקנית עם אנשי אש"ף כבר התקיימו קודם לאותו אירוע. כך למשל השתתף רבי ג'רלד סירוטה, ששימש רב "הלל" בקולג' העירוני בניו יורק, במשלחת שאורגנה בסתיו 1975 בידי הארגון הפציפיסטי Fellowship of Reconciliation למדינות שונות במזרח התיכון ונפגש גם עם מנהיגים בכירים באש"ף. ר"ח מפורט על שליחות זו הופץ בידי שירות עיתונות הסטודנטים היהודיים בחורף 1976 והודפס בכמה עיתונים. ראו למשל – G. Serotta, "Conversation with the PLO", *New Elul*, Vol. 4, No. 6, March-April, 1976.
76. *New York Times*, Op Ed, 30, December, 1976.
77. *Congressional Record*, 17 February 1976.
78. Memorandum from Steven Shaw, JCRC Director Bergen County to Albert Chernin, Executive Vice Chairman of the National Jewish Community Relations Advisory Council, March 2, 1977 (להלן: תזכיר שאו לצ'רנין) התזכיר מצוי ב"תיקי מדדכי בר-און", אצ"מ.
79. פרטים אלה לקוחים מדווח נרחב על המשבר, שהופיע במאמר "Doves, the Diaspora, and the Future of Israel: The Angry Debate Among American Jews", *Village Voice*, 3 March, 1977. (להלן: *Village Voice*).
80. העתון ניהל פולמוס שנמשך כעשרה שבועות, אך עיקר המחץ הופיע ב-9–15 *The Jewish Week*, January. השבועון היה, כרגיל, שופרם של חוגים שמרניים וימניים בקהילה, אולם הריפות ההתקפה במקרה זה עוררה את הרושם שמסע ההכפשה הוזמן על-ידי השגרירות הישראלית. ראו – נובק, סיפורה של "ברירה", עמ' 11.
81. איזאק, ברירה, עמ' 27.
82. שם, עמ' 28.
83. איזאק, ברירה, עמ' 21.
84. נובק, סיפורה של "ברירה", עמ' 10.
85. Joseph Shattan, "Why Breira?", *Commentary*, April 1977, pp. 60–66.
86. כך, למשל, הוקיעה המועצה ליחסי ציבור של הקהילה בפילדלפיה את "ברירה", בגלל תמיכתה במשא ומתן עם אש"ף; הפררציה היהודית של רוד איילנד פרסמה באופן רשמי מאמר, שנכתב בידי היושב ראש שלה, הנושא את הכותרת המשמיעה: "להצטרף לתנים"; עורך העיתון היהודי של סנט לואיס סיפר שקיבל ביקורת על השתתפותו בפגישה של "ברירה" יותר משהיה סופג אילו ביקר במטה של אש"ף בכירות. פרטים נוספים אצל נובק, סיפורה של "ברירה", עמ' 10.
87. הציטוט אצל נובק, שם. הקונסול-הכללי בניו יורק כינס כמה מנהיגים יהודיים והאיץ בהם להימנע מקשר עם "הבוגדים הללו". שם, שם.
88. A. Vorspan, "Why I Have Not Joined Breira", *Reform Judaism*, February 1977.
89. הביקורת הנוקבת ביותר מצויה אצל נובק, סיפורה של "ברירה". ראו גם את תשובתה של ראל איזאק "An Open Letter to William Novak", *Outpost*, No. 15, April, 1977. דוגמה נוספת להגנת התנועה, ראו BIfour. Brickner, "Defense of Breira", *Reform Judaism*, March 1977.
90. זכיתי להיות מוזמן לפגישה, שהתקיימה במשרדו של רוברט ארנו במנהטן, והדברים נרשמו ברשימותי.
91. Alan Mintz, "The People's Choice? A Demurral on Breira", *Response*, Winter 1976–1977.
92. אלן מינץ מביא דוגמה מתוך התגובה של התנועה למבצע ההצלה של צה"ל באנטבה, בסוף יולי 1976. בצד דברי

- התפעלות על המבצע, יחדה רוב ההצהרה לרברי ביקורת נגד ממשלת ישראל על המשך כיבוש שטחי 1967. שם, עמ' 9. .93
- I. Howe, "The Way Things Were: New York in the Thirties", *InterChange*, Vol, 2, no. 6, February 1977 .94
- ספרו של האו על המהגרים נקרא I. Howe, *World of Our Fathers*, New York 1976 .95
- N. Glazer, "American Jews and Israel: The Last Support", *InterChange*, Vol, 2, no.3, November 1976 .95
- E. Koltun 7 N. Schechter, "Whatever Happened to East Flatbush?" – ראו – *InterChange*, Vol, 2, no. 7, March 1977 .96
- InterChange*, Vol. 2, no. 3, November 1976, p. 7. .96
- הקטע הבא נשען על דו"ח הוועידה ש"ברירה" הוציאה לאור בחוברת מיוחדת עם תום הוועידה. ראו – *Proceeding of Breira's First Annual Membership Conference*, February 20–22, 1977 .97
- על מחלוקת אלה, ראו לעיל, עמ' 351 (ליד הערה 49). .98
- על כינונה של "הסוכנות היהודית המורחבת", ראו מ' בר-און, הסוכנות היהודית, ניסוי ביישום מעשי של יחסי ישראל-יהדות ארצות-הברית (ניתוח ביקורת), מסמך שהוגש לצוות העבודה של הוועד היהודי האמריקני, ירושלים 1976. עותק מצוי ב"תיקי מרדכי בר-און", אצ"מ. .99
- ביטוי אידיאולוגי של מגמות אלה, ראו במאמרו של מ' בר-און, ששימש באותן שנים כראש מחלקת הנוער של התנועה הציונית העולמית M. Bar-On, *Israel and the Diaspora*. עותק מצוי ב"תיקי בר-און", אצ"מ. .100
- ראיון עם ג'ון רוסקי, 12 מאי, 2005. .101
- איזאק, ברירה, עמ' 28. .102
- ארל ראב, סוציולוג ופעיל יהודי, מציין במחקרו על יחסם של יהודי ארצות-הברית לישראל ש"ברירה" התערערה בסופו של דבר "על ידי המתרחבות ששררה בתוכה בין גישות שונות לציונות ולמדינה היהודית". ראו – E. Raab, "American Jewish Attitudes on Israel: Consensus and Dissent", *Perspectives, National Jewish Resource Center*, New York 1981, p. 11 (להלן: ראב, עמדות יהודי אמריקה על ישראל). .103
- על התחלופה של "שלום עכשיו", ראו – מ' בר-און, שלום עכשיו, לדיוקנה של תנועה, תל אביב, 1985. על "ידידי שלום עכשיו בארצות-הברית" ראו – M. Bar-On, *In Pursuit of Peace*, Washington DC, 1996, pp. 263–264. כדי להקיף חוגים שונים, ניסו אהדי "שלום עכשיו" בארצות-הברית בראשית דרכם, להקים קואליציה נרחבת יותר תחת הכותרת: Shalom Network. גוף זה פרסם במשך כשנתיים ביולטין, אך בסופו של דבר שינה את שמו ונקרא כיום American for Peace Now. .104
- ארווין האו ביטא דימוי זה כדלקמן: "A wonderfully broad, open, fine-spirited movement". .105
- בין החותמים על המכתב היה הרב וולף קלמן, נשיא איגוד הרבנים הקונסרבטיביים. המכתב עורר, כצפוי, מחלוקת בקהילה, וחלק מהחותמים התרעמו על פרסומו בניו יורק טיימס. ראו – יואל מרקוס "משחקים סלונים בגורל ישראל", *הארץ*, 25.4.1978. .106
- כתבה של שלמה שמיר *בהארץ*, 23.4.1978. .107
- בשנת 1980 ניסו ראל איזאק ובעלה לחזור על ההתקפה המוצלחת נגד "ברירה", אך הם לא נחלו הצלחה ולחיבורם החדש לא היו הדים ניכרים. ראו R.J and E. Isaac, *The Americanization of "Peace Now"*, a pamphlet distributed by "American for a Safe Israel", 1980. בשנות ה-90, התקבלה תנועת American for Peace Now כחברה מן השורה בוועידת הנשיאים היוקרתית. .108
- הגדרת המטרות הופיעה בראש הביטאון שהתנועה החדשה הוציאה ונשא את השם Agenda. סמלית גם העובדה שכל גיליון נשא בראשו את סמל התנועה: מגן דוד עם שם התנועה בתוכו. .109
- הציטוט מובא אצל ראב, עמדות יהודי אמריקנים על ישראל, עמ' 12. יש לציין שלא היה צדק בטענה בדבר חד-מ-מדיותה של "ברירה". .110
- דוד בדין, פעיל ה-RZA שעלה ארצה ובשנת 1978, נשלח לניו יורק כנציג משרד העבודה בארצות-הברית סיפר לי שבשיחה עם ארני גיקוב וולף, אמר לו נשיא "ברירה" שיש לפרק את התנועה משום שחדרו לתוכה גורמים המשרתים את האינטרסים של מחלקת המדינה האמריקנית. ריאיון טלפוני עם בדין, 28.5.2005. .111
- החוזר של רשת הסטודנטים היהודיים, שחובר על-ידי מזכיר הרשת – מייק מאש – תחת הכותרת Anguish, Apathy and Anticipation: The Jewish Student Movement in 1974. המסמך מצוי ב"תיקי בר-און", אצ"מ (להלן: מייק מאש, תנועת הסטודנטים היהודית 1974). דובר גם על "קרייריזם" חדש ועל חזרה לשנות ה-50 הקונפורמיסטיות, אך מאש טוען שהתמסרות סטודנטים ללימודים נבעה מחרדות למשבר כלכלי שרווחו באוויר בסוף שנות ה-70. .112

113. Ch. Lasch, "The Narcissist Society", *The New York Review of Books*, 30 September, 1976, p. 5. (להלן: לאש, החברה הנקיסיסטית).
114. מכתב ששלח מזכיר רשת הסטודנטים היהודים בצפון אמריקה, מייק מאש, אל מרדכי בר-און לפי בקשתו, ביום 21 במרץ 1974, המצוי שם, שם. תנועה של פמיניסטיות יהודיות התעוררה במקומות שונים כבר בראשית שנות ה-70 ויצאה בקריאה לשוויון האישה במסגרת הקהילה היהודית, ואף במסגרת בתי-הכנסת (כגון הכללת נשים במניין). ראו "Jewish Women's Liberation - Now!" דו"ח השירות של עיתונות הסטודנטים היהודית. לא מתאורך, אך קרוב לוודאי משנת 1972, מצוי ב"תיק מרדכי בר-און", אצ"מ.
115. לגישה הביקורתית, ראו - לאש, החברה הנקיסיסטית. ראו גם - Peter Marin, "The New Narcissism", *Harper's* - *Magazin*, October 1975 pp. 45-56. וכך - J. Hougan, *Decadence: Radical Nostalgia, Narcissism, and Decline* - *in the Seventies*, New York 1976. לאש מצטט את ג'רי רובין, שהתוודה בספרו שבמשך חמש השנים בין 1971 ו-1975 הוא התנסה באופן אישי ב- "Est, gestalt therapy, bioenergetics, rolfing, massage, jogging, health food, tai chi, Esalen, hypnotism, modern dance, meditation, Silva Mind Control, Arica, acupuncture, sex therapy, Riechian therapy, and More House - a smorgasbord cours in New Consciousness". לאש, החברה הנקיסיסטית, עמ' 5.
116. מייק מאש, תנועת הסטודנטים היהודית 1974, עמ' 4.